

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Reflexe tzv. Anticharty po roce 1989

Lucie Secká

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Reflexe tzv. Anticharty po roce 1989

Lucie Secká

Vedoucí práce:

PhDr. Martin Franc, Ph.D.

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Počátky „normalizace“	4
2.1 Společnost v počátcích „normalizace“	7
2.2 Opozice	9
3. Charta 77	16
3.1 Vznik Charty 77	16
3.2 Reakce režimu	19
3.3 Anticharta	21
3.4 Význam Charty 77.....	27
4. Tzv. Anticharta po roce 1989.....	30
4.1 První pokusy o reflexi tzv. Anticharty	30
4.2 Dvacáté výročí vzniku Charty 77.....	33
4.3 Pokusy o reflexi tzv. Anticharty v následujících letech.....	41
4.4 Třicáté výročí vzniku Charty 77	45
4.5 Další reflexe tzv. Anticharty.....	52
4.6 Pětatřicáté výročí vzniku Charty 77.....	54
4.7 Jan Werich a tzv. Anticharta	56
5. Závěr	59
6. Seznam literatury	64
7. Resumé	67

1. Úvod

Náplní diplomové práce bude zachycení toho, jak je vnímána a interpretována kampaň tzv. Anticharty od roku 1989 až do roku 2012, tedy třicátého pátého výročí vzniku Charty 77. Tato stať bude tedy prací historickou s přesahem do politologie. Jako hlavní zdroj informací poslouží periodický tisk, který vycházel po roce 1989. Tzv. Antichartou se zde rozumí provolání československých výborů uměleckých svazů *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*, jehož podpisem měla naše tehdejší kulturní „elita“ dát najevo své spříznění s komunistickým režimem a nepřímo tak odsoudit signatáře Charty 77. Podpisová akce umělců, probíhající koncem ledna a v prvních dnech měsíce února roku 1977 byla součástí největší mediální kampaně od dob politických procesů v 50. letech, a proto je třeba i dnes jí v historiografii věnovat pozornost.

První část práce bude věnována charakteristice doby, ve které Charta 77 a následně tzv. Anticharta vznikly, tedy období „normalizace“. Vzhledem k tomu, že se u slova „normalizace“ jedná o dobový termín, bude v práci oddělován uvozovkami. Věnování se období „normalizace“ na stránkách této práce je nutné z hlediska zasazení do kontextu. Přiblížením společenské atmosféry v 70. letech 20. století čtenář snadněji pochopí vývoj událostí, které bezprostředně vedly ke vzniku Charty 77 a následně tvrdé režimní reakci na ní, tzv. Antichartě. V rámci této části práce bude dán prostor také výkladu o formování opozice proti režimu a vyložení toho, z jakých složek společnosti se formovala a jak se postupně měnila její ideová a členská základna.

Úkolem v následující části práce bude pojednat o příčinách vzniku, působení a výsledcích činnosti iniciativy na obranu lidských práv Charty 77. Důležité bude také osvětlit podstatu tohoto hnutí, jehož signatáři si zakládali na tom, aby Charta 77 nebyla interpretována jako organizace s úzce vyhraněnou základnou, ale dávali přednost spíše označení „iniciativa“ či „hnutí“. Dále bude následovat již samotný popis kampaně

vedené proti Chartě 77 a jejím signatářům, která byla několik dní po zveřejnění Prohlášení Charty 77 rozpoutána v médiích. V periodickém tisku byly zveřejňovány i rezoluce pracujících, kteří byli nuceni manifestačně odsoudit signatáře Charty 77. Samotné propagandistické tažení vyvrcholilo setkáním umělců v Národním divadle a Divadle hudby, kteří museli stvrdit svou sounáležitost s režimem na podpisovém archu, který vešel do dějin jako tzv. Anticharta. O průběhu a důsledcích této podpisové akce bude v této části práce také pojednáno.

Cílem hlavní části práce bude zjistit, jak je na fenomén tzv. Anticharty nahlíženo po roce 1989, tedy po pádu komunistického režimu v Československu. Jak již bylo uvedeno, jako hlavní zdroj informací zde poslouží zejména periodický tisk, vycházející od roku 1989 až do současnosti. Reflektovány budou hlavně informace z článků, které se věnovaly tématu Charty 77 či tzv. Anticharty u příležitosti jejich významných jubileí (1997 a 2007), kdy se těmto fenoménům československá a později česká veřejnost věnovala nejvíce. Bohatým zdrojem informací k reflexi tzv. Anticharty jsou i vybrané memoáry a životopisné knihy pamětníků.

Součástí práce bude také zachycení toho, jak je dnes pohlíženo na osobnosti, které tzv. Antichartu podepsali a jak oni sami s odstupem času hodnotí svůj počin. Z odpovědí některých z nich totiž vyplývá, že se ze sebe pokouší sejmout veškerou odpovědnost nebo se k této události raději vůbec nevyjadřují. Někteří signatáři tzv. Anticharty tvrdí (či tvrdili), že podepsali jen prezenční listinu (Jan Werich), jiní se brání, že nepodepsali vůbec nic (Helena Vondráčková) a jsou i tací, kteří si pletou podpis pod tzv. Antichartou s podepsáním Charty 77 (Jiří Korn). V práci budou reflektovány také názory některých signatářů Charty 77 na tzv. Antichartu a může se zdát překvapivé, že se budou v mnohém zásadně lišit.

Literatura k první části práce bude sestávat zejména z odborných monografií, přičemž k tématu formování opozice v Československu poslouží zejména monografie Jaroslava Pažouta a Jaroslava Cuhry. K tématu Charty 77 bude čerpáno zejména ze samotných dokumentů, které vydávali signatáři Charty 77 po celou dobu její činnosti, a které byly editované v publikaci Viléma Prečana a Blanky Císařovské *Charta 77: Dokumenty 1977-1989*. Téma tzv. Anticharty bude zpracováno na základě odborné literatury a dobového tisku, zejména deníku *Rudé právo*, které jako hlavní periodikum vládní moci vedlo zuřivou propagandistickou kampaň proti signatářům Charty 77. Hlavní část práce bude vycházet především z periodického tisku, ale také z memoárové i odborné literatury. Tiskovinami, ze kterých bude práce vycházet, budou například Lidové noviny, Haló noviny či deník Právo, z časopisů pak Revolver Revue, Reflex či Respekt.

Jak už bylo několikrát konstatováno a jak vyplývá i z názvu práce, cílem statě bude reflektování problému tzv. Anticharty. Smyslem práce tedy nebude žádné moralizování, nepůjde tedy ani o snahu odsoudit či obhájit signatáře tzv. Anticharty. Cílem diplomové práce je zhodnotit význam této akce pro dnešní dny a jak je v současnosti vnímána především prostřednictvím periodického tisku. Náplní statí bude zhodnotit význam této dějinné události pro historickou paměť národa, což je důležité z hlediska vyrovnání se s vlastní minulostí. Proto je pro historiografii důležité připomínat si i neslavné události našich dějin a ne se snažit je překrývat či bagatelizovat, jak tomu často bývá právě u fenoménu tzv. Anticharty.

2. Počátky „normalizace“

Po událostech Pražského jara a následné srpnové okupaci v roce 1968 bylo třeba společnost uvést zpět do „normálu“ neboli vrátit režim a poměry ve státě před duben roku 1968. Označení „normalizace“ představuje pojem dobový, který se však ve společnosti vžil a přetrvával dodnes, avšak s jinými konotacemi než před rokem 1989.¹ Proto jej v naší práci budeme dávat do uvozovek. Počátek „normalizace“ je nejčastěji datován dubnem 1969, tedy zvolením Gustáva Husáka prvním mužem strany.

Průběh Pražského jara představoval pro konzervativní křídlo KSČ slovy jednoho z předních disidentů Milana Šimečky jakýsi nepořádek v dění ve společnosti, a proto bylo třeba opětovné „obnovení pořádku“.² Pořádek je zde míněn ve smyslu jakési „politické uklizenosti“, kdy navenek se musí vše jevit jako soulad všeho, vše musí být na svém místě.³ Předpokladem pro obnovení pořádku, tedy započetí procesu „normalizace“, bylo schválení trvalého pobytu sovětských vojsk v Československu. Úkolem těchto vojsk bylo zasáhnout v případě evropského konfliktu či občanských nepokojů v naší zemi. Důležitou podmínkou normalizace byla slovy Milana Otáhalo také přeměna KSČ v „bezvýhradně poslušný nástroj Sovětského svazu“.⁴ Pro vytvoření této „nové“ strany posloužily Husákovskému vedení stranické prověrky.

Plenární zasedání ÚV KSČ v lednu 1970 rozhodlo o výměně členských legitimací a zahájilo prověrky, jejichž cílem byla očista KSČ od reformistů, „pravicových oportunistů“ a „nespolehlivých“ členů strany. Po únorových

---

¹ Pojem „normalizace“ je dnes běžně používán jako oficiální termín pro určitý úsek československých dějin – více k tomuto tématu řada odborných publikací, např. RATAJ, J. – HOUDA, P. *Československo v proměnách komunistického režimu*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7

² ŠIMEČKA, M. *Obnovení pořádku*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1990. ISBN 80-7115-003-7. (Dále jen *Obnovení pořádku*, s...)

³ Tamtéž, s. 16

⁴ OTÁHAL, M. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám normalizace*. Praha: Maxdorf, 1990. ISBN 80-85800-12-8. s. 19 (Dále jen *Opozice, moc, společnost...*, s...)

čistkách z roku 1948 to byla první velká poválečná akce politické msty.⁵ Ze strany bylo vyloučeno na 473 000 členů, z nichž se podle slov Miloše Jakeše, tehdejšího předsedy Kontrolní a revizní komise, odvolalo ke kontrolním a revizním komisím na 65 000 vyloučených, přičemž komise vyhověly 10,1% odvolaných.⁶ Prověřovací komise byly tvořeny z jednotlivých příslušníků jádra KSČ, kterým za to byly přislíbeny odměny různého druhu. Houževnatost členů komise vyplývala především z faktu, že si byli dobře vědomi toho, jak snadno by se sami mohli ocitnout na místě prověřovaného. Prověřovací komise však nerozhodovaly na místě podle výpovědi jednotlivých členů, ale vyloučení členové byli vždy už předem vybráni. Nerozhodovaly tedy ani tak skutky, ale lidský typ prověřovaného. Strana se tak zbavila většiny „aktivních, koncepčních a samostatně myslících členů“.⁷

Lidé zbavení členství, byli postiženi také existenčně. Většina byla propuštěna ze zaměstnání, řada z nich začala být sledována policií a děti postižených se nedostaly do škol. Proti tomuto faktu se však ohrazuje např. Miloš Jakeš, který ve své knize konstatuje, že z šetření na vysokých školách v polovině 70. let vyplývá, že největší počet studujících byl právě z rodin, ve kterých byl někdo z rodičů vyloučen ze strany. Jakeš také upozorňuje na fakt, že za činnost v letech 1968 a 1969 nebyl nikdo soudně stíhán.⁸ S tímto Jakešovo tvrzením by se však dalo polemizovat.

Za definitivní stvrzení započatého procesu „normalizace“ je dnes považováno vydání dokumentu „Poučení z krizového vývoje ve straně i společnosti po XIII. sjezdu KSČ“, který byl přijat na zasedání ÚV v prosinci 1970. Nové politické špičky v něm odsoudily nejen Pražské

---

⁵ CUHRA, J. *Za svobodu a demokracii. I, Odpor proti komunistické moci*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-794-1. s. 118 (Dále jen: *Za svobodu a demokracii, s...*)

⁶ JAKEŠ, M. *Dva roky generálním tajemníkem*. Praha: Regulus, 1996. ISBN 80-901564-2-8. s. 55 (dále jen: *Dva roky generálním tajemníkem, s...*) Postřehy Miloše Jakeše je samozřejmě nutno brát jako tendenční a udržovat si nad nimi jistý nadhled. Jeho názory jsou zde uváděny pro dokreslení atmosféry a zachycení událostí i z „druhé strany barikády“.

⁷ *Obnovení pořádku*, s. 37-38

⁸ *Dva roky generálním tajemníkem*, s. 56

jaro, ale i jakýkoli pokus o reformu v budoucnosti. Na základě tohoto dokumentu byli postihováni hlavně proreformní občané, zejména intelektuálové a studenti. Širší stranické čistky byly tudíž zaměřeny proti elitě národa, zvláště pokud byla organizována v KSČ.⁹ Vydání dokumentu „Poučení z krizového vývoje...“ se uskutečnilo na popud Sovětského svazu, který ho potřeboval pro mezinárodní komunistické hnutí, jako stvrzení, že v Československu došlo ke kontrarevoluci a že intervence ze strany Sovětského svazu byla nejen nezbytná, ale přímo vyžádána ze strany Československa. Za kontrarevoluci bylo prohlášeno nejen Pražské jaro, ale i jakýkoli pokus o reformu v budoucnu.¹⁰

Po „pročištění“ strany bylo třeba upravit personální zastoupení v médiích, tudíž provést čistky v řízení informací. Informační prostředky měly začít opět sloužit pouze straně a státu a to bylo třeba zajistit. Byli postiženi především novináři, kteří se nějakým způsobem podíleli na zavádění svobody slova v médiích během Pražského jara. Byla obnovena cenzura a ke slovu se opět dostala propaganda.¹¹ Ta už sice nedosahovala takové úrovně jako v 50. letech, ale v budoucnosti ještě dokázala sehrát významnou úlohu ve společnosti, zvláště v kampani proti Chartě 77, kterou se tato práce bude blíže zabývat.

Po tzv. „pravicových oportunistech“, jak byli často nazýváni vyloučení členové strany, a novinářích přišli na řadu vědečtí pracovníci a to především z oborů humanitních věd: historici, filozofové, politologové, literární vědci, teoretici filmu, divadla atd. Po nich následovali lékaři, inženýři, učitelé i přírodovědci.¹² Takto postižení intelektuálové pak vedle komunistů z bývalého dubčekovského vedení tvořili nejvýznamnější část vznikajícího disentu.

---

⁹ Opozice, moc, společnost..., s. 20

¹⁰ Za svobodu a demokracii, s. 118-119

¹¹ Obnovení pořádku, s. 52-56

¹² Tamtéž, s. 82

Páteří perzekuce v době „normalizace“ se stala Státní bezpečnost, která měla za úkol izolovat nepřizpůsobivé jedince od zbytku společnosti. Jejím cílem bylo tedy kontrolovat a rozkládat rodící se opoziční skupinky a vyvolat v ostatním obyvatelstvu strach.¹³ Sledování, domovní prohlídky, odposlechy telefonů aj. byly faktory, které vedly k pasivitě občanů a jejich stažení se do soukromé sféry.

2.1 Společnost v počátcích „normalizace“

Životní úroveň obyvatel a jejich sociální postavení patřilo k nejdůležitějším tématům „normalizace“. Úspěch nového vedení u většiny obyvatel a omezení jejich politické nespokojenosti závisely na tom, jaké životní úrovně obyvatelé dosáhnou.¹⁴ Podle slov Milana Šimečky byl vztah československé vlády a občanů v té době založen na jakési společenské smlouvě ve formě adaptace občanů na režim, kdy strana občanům zajistila dostatečné materiální podmínky pro život za předpokladu, že se nebudou veřejně vyjadřovat k politické situaci. Tento vztah společnosti a vlády byl podle Šimečky základem stability tzv. reálného socialismu.¹⁵

Prvním předpokladem pro to, aby mohl tento vztah fungovat, bylo opětovné zvyšování příjmů obyvatel (nakrátko zbrzděné v roce 1970). Součástí politiky „normalizace“ byla také snaha zmírnit sociální problémy, které se v předchozích letech vystupňovaly. S tímto faktem souvisí zvyšování důchodů na počátku 70. let, zmírnění bytové nouze a řešení poklesu porodnosti zvýšením přídavků na děti, mateřského příspěvku atd.¹⁶

---

¹³ Za svobodu a demokracii, s. 119

¹⁴ KAPLAN, K. *Sociální souvislosti krizí komunistického režimu 1953-1957 a 1968-1975: Studie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993. ISBN 80-85270-15-3. s. 62 (Dále jen Sociální souvislosti krizí..., S...)

¹⁵ Obnovení pořádku. s. 168

¹⁶ Sociální souvislosti krizí..., s. 60-68

Změny v sociální oblasti, prováděné v prvních letech „normalizace“, významným způsobem přispěly k sociální stabilizaci a působily jako zásadní fenomén stabilizace poměrů ve státě. Jednalo se zejména o růst příjmů, ustálení životních nákladů, sociální nivelizaci, relativní vzestup společenské spotřeby obyvatel a snaha o zmírnění sociálních problémů. Tato sociální politika však prohlubovala rozpor mezi poptávkou a nabídkou, který se stal trvalým zdrojem nespokojenosti obyvatel. Další nebezpečí hrozilo v důsledku toho, že úměrně s příjmy nerostly výdaje obyvatel. Příčinou tohoto stavu byla v některých případech nasycenost potřeby, v jiných nedostatek zboží na trhu.¹⁷ Sociální politika státu tak sice víceméně splňovala potřeby obyvatel, ale činila tak bez ohledu na budoucnost státu, který tak opět zabředával do ekonomické krize.

Velký sociální problém znamenala politická perzekuce, kdy rozsáhlé čistky na všech stupních v letech 1969-1972 způsobily odliv kvalifikovaných pracovníků ze svých oborů. Důsledkem tak byl vysoký počet nekvalifikovaných lidí v řídicím a správním aparátu, který se stal příčinou nekvalitních pracovních výsledků. Navíc se v pracovním prostředí šířila apatie a úpadek pracovní morálky způsobený otřesem československých občanů z okupace.¹⁸ S obsazováním uvolněných pracovních míst došlo také k rozvoji korupce, která v době „normalizace“ hrála významnou úlohu ve společnosti.

Snaha režimu o zajištění si podpory ze strany obyvatelstva znamenala konzumní orientaci obyvatel a měla za důsledek nebezpečné zostření rozporu mezi jejich příjmy a schopností ekonomiky splňovat jejich požadavky.¹⁹ I přesto se však režimu dařilo tlumit nespokojenost obyvatel tím, že jim byla dána relativní svoboda v soukromé sféře.

Vlivem nejenom korupce a cenzury tak společnost upadla do krize a to zejména do krize mravní. Došlo ke vzrůstu kriminality, úpadku morálky a

---

¹⁷ Tamtéž, s. 70-71

¹⁸ Tamtéž. s. 74-75

¹⁹ Tamtéž. s. 83

to jak ve vztahu k práci tak k rodině. Společnost dospěla do jakéhosi stavu nehybnosti, apatie.²⁰ Lidé se uzavírali do sebe a postupně zcela ztráceli zájem na veřejném dění.

2.2 Opozice

Vzhledem k tomu, že se Husákovo vedení pomocí stranických čistek a kádrové nomenklatury zbavilo většiny svých odpůrců na vedoucích pozicích, přestala existovat opozice v rámci legálních struktur a musela přejít do ilegality. Jednalo se však o malé, roztroušené skupinky či jedince v opozici, kteří měli malý vliv na širší společnost. Společnost a stát již koexistovaly na základě společenské smlouvy a málo jedinců se chtělo vzdát svých sociálních a existenčních jistot. Většina lidí žila způsobem života jako Havlův „zelinář“, nechtěli se „*,vydělit ze společnosti’, porušit ,pravidla hry’, a riskovat tím ztrátu svého klidu a svého ,bezpečí’*“²¹. Podle Václava Havla člověk, který propadl konzumnímu způsobu života a jeho hodnotám, je člověk demoralizovaný a o takového člověka se režim podle něj opíral. Protože se tak chovala většina společnosti, hovoří Havel o mravní krizi společnosti v době „normalizace“, která je způsobená „životem ve lži“. Proto bylo podle jeho slov nutné obrátit se k „životu v pravdě“, tedy nezávislému duchovnímu, sociálnímu a politickému životu společnosti. Dosáhnout „života v pravdě“ bylo podle něj možné jen ve formě opozice, disentu, či chceme-li opět Havlovými slovy - v rámci paralelních struktur.²²

Od opozičních postojů občany odrazoval také způsob perzekuce. Lidé byli vyslýcháni a zastrašováni. Výsledky zpravidla již neprobíhaly formou fyzického násilí, ale vyslýchání byli existenčně ničeni formou nervového

²⁰ Za svobodu a demokracii, s. 119

²¹ HAVEL, V. *Moc bezmocných*. Praha: Lidové noviny, 1990. ISBN 80-7106-005-4. s. 15 (Dále jen *Moc bezmocných*, s...)

²² Tamtéž, s. 23-51. Havel nerad používal pojem disident či disidentství a klonil se raději k označení Václava Bendy „paralelní struktury“, viz dílo *Moc bezmocných*.

vyčerpání – oběť byla obrána o všechny jistoty a poté většinou podala výpověď sama. Kromě perzekuce konkrétní osoby bylo její zadržení výzvou pro okolí, aby se s vyslychaným nestýkalo více, než bylo opravdu nutné. Jednalo se tedy o novou a nenápadnou formu internace zadržené osoby. Po propuštění zpravidla následovalo sledování a domovní prohlídky, které byly zvláště ponižující.²³ Zejména z důvodů různých forem perzekuce a násilného oddělení od zbytku společnosti se jen málo lidí pouštělo do opoziční činnosti.

I přesto začaly ve společnosti vznikat skupiny lidí, které se stavěly proti režimu a jeho oficiálním garniturám. Základem této nové opozice se staly skupiny občanů, kteří byli nejvíce postiženi ve stranických čistkách. Jednalo se zejména o intelektuály a část vysokoškolské mládeže. Početnou složku opozice tvořili také bývalí komunisté, kteří byli oporou tehdejšího dubčekovského vedení.²⁴

Milan Otáhal rozdělil opoziční skupiny z dob „normalizace“ na tři části – reformní komunisté, intelektuálové z řad liberálů a underground. První skupina, tedy exkomunisté, často z řad bývalého Dubčekovského vedení, tvořili nejlépe organizovanou skupinu v Československu. Po ztroskotání jejich nadějí po konferenci komunistických stran v Berlíně v roce 1976, kde nenašli pro svoje ideje oporu, zaměřili se reformní komunisté více na sblížení s ostatními protirežimními silami v Československu. Mezi jejich nejvýznamnější představitele patřili Z. Mlynář, Jiří a Miloš Hájkové, R. Slánský a Z. Jičínský, kteří se pravidelně scházeli a diskutovali o politických problémech.²⁵

Druhou skupinu opozice tvořily podle Milana Otáhala demokratické a liberální proudy reprezentované intelektuály, kteří byli „normalizací“ nejvíce postiženi. Hlavním představitelem tohoto proudu se stal V. Havel, který vstoupil do širšího povědomí dopisem G. Husákovi z roku 1975.

---

²³ Obnovení pořádku, s. 104-107

²⁴ Opozice, moc, společnost..., s. 21

²⁵ Za svobodu a demokracii, s. 121-122

Jeho krok představoval předěl v opoziční činnosti v Československu, když Havel ve svém dopise nevyjadřoval jen protest proti vládě, ale předložil svůj program na řešení situace. Samotný opoziční proud intelektuálů však nevytvořil organizovanější skupinu a nezformuloval žádný politický program.²⁶ K určitému posunu došlo až po vzniku Charty 77.

Třetí opoziční proud tvořil underground, který si vytvořil vlastní svět s odlišnou etikou. Underground se vytvářel především ve světě umění a hudby, v Československu ho reprezentovaly hlavně rockové kapely. Tomuto hnutí nešlo o boj s vládní mocí, jeho členové se chtěli svobodně realizovat v oblasti umění. Jejich činnost a texty písní však měly výrazně protirežimní charakter, proto byli jeho členové také pronásledováni.²⁷

Každý z těchto opozičních proudů pracoval a vystupoval samostatně, zvláště underground se do jisté doby zcela zříkal politiky. Až při vzniku Charty 77 našly všechny tři proudy společnou řeč, kdy po procesech s představiteli undergroundu se i členové tohoto hnutí do jisté míry zapojili do boje proti vládnímu establishmentu.

Prvním projevem organizovaného odporu proti novému vedení státu se stal manifest 10 bodů, který mimo jiné odmítal vedení československé společnosti pod sovětským dohledem, vedoucí úlohu strany a požadoval dodržování občanských práv a svobod. Někteří ze signatářů byli zatčeni a po několik měsíců drženi ve vazbě (Rudolf Battěk a Luděk Pachman), k procesu však zatím nedošlo.

Jinak tomu už bylo v případě radikálního levicového proudu Hnutí revoluční mládeže (HRM). Zrod hnutí ovlivnila tzv. nová levice, která vznikla na Západě a výrazně ovlivnila studentské hnutí roku 1968. Tato skupina opozičníků odmítala nejen okupaci, nýbrž i stalinismus a byrokratický socialismus. Skupina byla zatčena v prosinci 1969 a na

---

²⁶ Tamtéž. s. 122

²⁷ Za svobodu a demokracii, s. 122-123

začátku roku 1970 s ní byl zahájen první velký politický proces po sovětské okupaci. Také tresty byly vysoké – nejvyšší tresty se pohybovaly až kolem čtyř let odnětí svobody.²⁸

Za určitý předvoj vzniku HRM lze považovat činnost skupiny, která vznikla v červnu roku 1968, a sice Názorové sdružení levice (NSL). Vznik NSL inicioval Egon Bondy se svou družkou Julií Novákovou a v jejich bytě se také nejčastěji konaly jeho schůzky. Mezi požadavky této skupiny patřilo prohloubení socialistické revoluce, důraz na politickou a hospodářskou samosprávu, boj proti konzumním hodnotám, kritika maloměšřáctví, nacionalismu, technokracie a parlamentarismu atd. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy se však členové dohodli o rozpuštění skupiny, což se uskutečnilo v září 1968.²⁹

Po neúspěchu listopadové stávkou roku 1968 se mezi studentstvem začala šířit apatie a pocit bezmoci. I přesto se však zformovala skupinka radikálních studentů, která 2. prosince 1968 založila Hnutí revoluční mládeže. Dnes sice nelze přesněji určit počet členů HRM, ale je zřejmé, že se pohyboval kolem stovky. Nejvíce členů HRM byli studenti FF UK v Praze, mezi jejichž hlavní představitelé patřili např. Jan Frolík, Petruška Šustrová a Jaroslav Suk. Nejvýznamnějším nestudentským členem byl Petr Uhl, který vysokou školu již před časem absolvoval.³⁰ Petr Uhl byl aktivní již v době Pražského jara, později byl také členem NSL a během několika let se stal jednou z předních osobností československého disentu.

Členové HRM aktivně vystupovali především na obranu likvidovaných svobod a největší iniciativu vyvinuli při prvním výročí okupace 21. srpna 1968. Pod krycím názvem *Revoluční socialistická strana (Československo)* vydali tři letáky, v nich vyzývali obyvatele k odporu proti

---

²⁸ Opozice, moc, společnost... s. 16-18

²⁹ PAŽOUT, J. *Mocným navzdory: studentské hnutí v 60. letech 20. Století*. 1. Vyd. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-186-8. s. 218-219

³⁰ Tamtéž. s. 220-221

Husákovu režimu. Svým programem se však HRM od ostatních opozičních skupin odlišovalo. Například program *Socialistického hnutí československých občanů*, které bylo tvořeno bývalými funkcionáři komunistické strany, na rozdíl od HRM nepřekročil „*rámec reformně komunistických snah vymezený Akčním programem KSČ z dubna 1968*“.³¹

Již v prosinci 1969 došlo k prvnímu zatýkání. Během celého roku 1970 pak byla sestavována skupina obžalovaných, avšak k procesu došlo až v březnu 1971. Proces doprovázela rozsáhlá mediální kampaň, jejímž úkolem bylo co nejvíce pošpinit osoby obžalovaných. Proces však nečekaně vyvolal velkou vlnu nevole v zahraničí. Sledovaly ho např. velké světové agentury jako AP, Reuter, DPA a AFP. Informace o procesu se objevovaly v západních denících jako např. ve Frankfurter Allgemeine Zeitung, Le Monde nebo Le Soir. Z iniciativy francouzské sekce IV. Internacionály - Komunistická liga byla dokonce uspořádána demonstrace před československým konzulátem v Paříži, jako projev solidarity s vězněnými členy HRM. I přes protesty doma i v zahraničí byly však vyneseny tvrdé rozsudky. K nejvyššímu trestu byl odsouzen Petr Uhl, který dostal čtyři roky nepodmíněně.³²

Část reformních komunistů usilovala o založení nové komunistické strany. V září roku 1969 skupina komunistů vydala „*Výzvu marxistům Československa*“ k založení ilegálního *Svazu komunistů Československa*. Tento manifest však neměl ohlas ani u obyvatel ani u bývalých komunistů. Jinou alternativou komunistické opozice se stal vznik *Socialistického hnutí československých občanů*, jehož hlavními osobnosti byli Jan Tesař a Milan Hübl. Dne 28. října 1970 vydali Manifest, ve kterém se přihlásili k idejím Pražského jara, kdy se podle nich začal naplňovat smysl socialismu tj. svoboda a demokracie. I tento pokus se setkal

---

³¹ Tamtéž. s. 223-247

³² Tamtéž. s. 235-237

s neúspěchem, protože většina komunistů již začala akceptovat Husákovu vedení.³³

Asi jediným známým výsledkem spolupráce mezi opozičními skupinami je leták „Výzva“ vydaný k volbám 1971, který čítal zřejmě na desetitisíce výtisků. I v tomto případě následovala perzekuce aktérů a několik rozsudků odnětí svobody (např. Jan Tesař). Nejrozsáhlejší akce bezpečnosti se však konala na přelomu let 1971 a 1972 a postihla většinu vydavatelů samizdatu. V červenci a srpnu 1972 stanulo před soudem 47 osob. Příslušníci opozice byli dohromady odsouzeni na 118 let odnětí svobody. Procesy proběhly po XIV. sjezdu KSČ a po volbách v listopadu 1971, které podle tvrzení propagandy dokázaly semknutí KSČ a lidu – zásah proti opozici to však vyvrátil.³⁴ Proces proti vydavatelům samizdatu výrazně narušil strukturu opozice v Československu a po roce 1972 existovaly už jen malé skupinky či jednotlivci, kteří neměli širší prostor pro vykonávání ilegální činnosti. Tím byl československý disent na čas umlčen.

Postižení však nebyli jen členové ilegálních skupin. Před soudem stanuli lidé ze všech složek společnosti. Souzeni byli za pobuřování, urážky hlav státu, podvracení, pomlouvání zřízení a za mnohé jiné zločiny, které byly definovány v první hlavě trestního zákona. Avšak slovy Milana Šimečky trestné činy proti republice „...jsou v trestním řádu formulovány tak obecně, že téměř každý občan naplní několikrát v životě jejich skutkovou podstatu.“³⁵ Obviněný mohl být tedy odsouzen téměř za cokoli. Nezákonnost těchto soudů podle Šimečky spočívá v tom, že státní moc vybírala z viníků jen některé. Jednalo se tak o tzv. procesy v zastoupení, kdy jeden člověk zastupoval všechny ostatní v dané

---

³³ Opozice, moc, společnost..., s. 22-23

³⁴ Tamtéž. s. 24-28

³⁵ Obnovení pořádku, s. 111

sociální skupině (dělníci, intelektuálové apod.).³⁶ Za jednu sociální skupinu mohl být tedy vybrán kdokoli.

Politické procesy z léta 1972 podle Milana Otáhala uzavřely první etapu „normalizace“. Opozice byla roztroušena na malé skupinky a až do druhé poloviny 70. let nepodnikala žádné významnější akce. Později bylo třeba také změnit program opozičního hnutí. Změnilo se nejen složení opozičníků (vedle exkomunistů v opozici zaujímají významné místo intelektuálové) ale také způsob opoziční činnosti – východiskem z krize přestal být socialismus ale důraz na občanská a lidská práva. Opozice v následujícím období ztratila politický charakter a jejím cílem již nebylo odstranění Husákova vedení ale dialog s mocí.³⁷ Tím začalo další aktivní období českého disentu jako takového, které vyvrcholilo Prohlášením Charty 77.

---

³⁶ Obnovení pořádku, s. 111-114

³⁷ Opozice, moc, společnost..., s. 29

3. Charta 77

3.1 Vznik Charty 77

Kromě všeobecných poměrů měly na vzniku Charty největší podíl dvě zásadní události. V říjnu 1976 byly ve sbírce zákonů ČSSR zveřejněny Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly stvrzeny v Helsinkách roku 1975. Tato práva však nebyla československou vládou dodržována, což vedlo k odporu obyvatel a především zapříčinilo aktivaci podzemních skupin.

Druhou událostí, která byla přímým podnětem ke vzniku Charty 77, byl soudní proces s hudební skupinou Plastic People of The Universe (PPOU). Její členové byli zatčeni v polovině roku 1976 po festivalu tzv. „druhé kultury“. Hlavním důvodem zatčení mělo být používání vulgárních slov v písních, což bylo v rozporu se „socialistickou morálkou“ a všichni tak byli souzeni pro výtržnictví.

Podle Michaela J. Kilburna byla jednou z nepřímých příčin vzniku Charty 77 zejména společenská a filosofická krize. Jednalo se podle něj o krizi z absence smyslu, ještě uspíšenou morálním úpadkem společnosti. Na tento stav reagovala kritická a intelektuální aktivita disidentů, která usilovala slovy Václava Havla o „život v pravdě“.³⁸

Již na podzim 1976, krátce po procesu s PPOU, začaly být shromažďovány podpisy občanů různého politického i profesního zaměření pod Prohlášení Charty 77. Ti v něm poukazovali na to, že v Helsinkách podepsané pakty, které byly v říjnu 1976 zveřejněny ve

---

³⁸ KILBURN, M. J. Ironie antipolitiky. Ukázka kritického pochopení. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 90

Sbírece zákonů vyhláškou 120/1976 Sb., nejsou dodržovány a reálně tak platí pouze na papíře.³⁹

Základní myšlenky a cíle Charty 77 byly shrnuty v již zmíněném Prohlášení Charty 77. Mimo jiné se v něm píše: „*Charta 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry i různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě – těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, Závěrečný akt helsinské konference, četné další mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu i duchovnímu útlaku, a která souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.*“⁴⁰ Na fakt, že Charta 77 je volné, neformální a otevřené společenství, kladli její signatáři velký důraz. Sami požadovali, aby Charta 77 byla označována spíše za hnutí než za organizaci, protože neměla ideově či stranicky vyhraněnou základnu.

Znění Prohlášení Charty 77 bylo přelomové především v tom, že chartisté (signatáři Charty 77 – pozn. aut.) v něm nepožadovali násilné odstranění stávajícího režimu, jak tomu v opozici dosud bylo, ale měli zájem o konstruktivní dialog s mocí. Signatáři Charty 77 si dali za cíl poukazovat na konkrétní problémy a navrhopvat vládě jejich řešení. Dalším převratným bodem v Prohlášení Charty 77 bylo konstatování, že největší odpovědnost za obecné poměry sice nese politická a státní moc, ale svůj díl odpovědnosti nese také každý jednotlivý občan.⁴¹ Princip spoluodpovědnosti občana za všeobecné poměry znamenal zásadní předěl ve vnímání vztahu občana a státu. Pokud se do té doby pasivita ve společnosti považovala za něco přirozeného, nyní již byla chápána jako napomáhání svévoli režimu, jako selhání morálky občana. Proto i toto

³⁹ PREČAN, V.-CÍSAŘOVSKÁ, B. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989*. [Sv. 1] Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-086-0. s. 1-2, D1 z 1. ledna 1977 (dále jen: Charta 77: Dokumenty, S..., D...)

⁴⁰ Tamtéž. s. 3

⁴¹ Tamtéž. s. 1-3

nové pojetí odpovědnosti občana za své chování znamenalo jakýsi morální zlom. Současně však také můžeme hovořit o počátku všeobecné občanské emancipace, kdy si každý jednotlivý občan mohl uvědomit, že svým chováním a jednáním může změnit dění ve společnosti.⁴²

Prohlášení Charty 77 bezprostředně podepsalo 242 signatářů, z nichž jeden později svůj podpis odvolal. Hnutí Charty 77 si za své zástupce zvolilo 3 mluvčí, kteří se po dobu činnosti Charty 77 měnili. Prvními mluvčími byli Václav Havel, Jan Patočka a Jiří Hájek. Kromě úvodního prohlášení se Charta 77 prezentovala svými Dokumenty, které vycházely také po celou dobu její činnosti až do roku 1992.⁴³ V tomto roce byla činnost Charty 77 jejími mluvčími ukončena.⁴⁴

Dne 7. ledna 1977 bylo Prohlášení Charty 77 zveřejněno v západních médiích. Charta 77 tak na Západě zaznamenala široký ohlas a soucit s perzekvovanými. Podle Jamese D. Pontusova si však Charta 77 hledala cestu k obyvatelům Západu delší dobu a to z toho důvodu, že pravice nepochopila její vyhrocený existencialismus a levice nedokázala skousnout její jednoznačný antikomunismus.⁴⁵ V tomto případě je však nutné se stanoviskem Jamese Pontusova nesouhlasit. Tvrzení, že Charta 77 byla antikomunistická, neobstojí před skutečností, že i v jejích řadách bylo množství bývalých komunistů.

Prohlášení Charty 77 tedy vyšlo v západním tisku, ale československým občanům se oficiální cestou do ruky nedostalo. Několik

---

⁴² Úvodní slovo Viléma Prečana. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 12

⁴³ Dokumenty Charty 77 vyšly souhrnně v již uvedené třísvazkové publikaci PREČAN, V., CÍSAŘOVSKÁ, B. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-086-0

⁴⁴ Charta 77: Dokumenty, s. IX

⁴⁵ PONTUSOV, J. F. Ohlas disentu: Jak si Charta získala Západ. In SUK, J., TŮMA O., DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 67-68

signatářů Charty 77, konkrétně Václav Havel, Ludvík Vaculík a Pavel Landovský, se pokusilo text Prohlášení oficiálně předat vládě, ale již na cestě byli zadrženi a poté vyslýcháni. U jmenovaných byly provedeny domovní prohlídky a zabaveny některé osobní věci, hlavně knihy, korespondence a fotografie. Tato událost vešla ve známost jako „tříkrálová policejní akce“.⁴⁶ Text Prohlášení tak zveřejněn nebyl a jak bylo uvedeno v článku *Rudého práva* z 15. 1. 1977, nikdy ani zveřejněn nebude, protože, „[...] náš tisk není orgán reakce, tím spíše neposkytne tribunu juntě kontrarevolučních samozvanců. Ani sebevětší naivka nemůže od nás očekávat, že dáme slovo rozvratníkům hanobícím naši socialistickou společnost. Rozšiřovat protistátní materiály je činnost protispolečenská a trestná.“⁴⁷ Tímto způsobem redaktor *Rudého práva* odůvodnil, proč nebylo Prohlášení Charty 77 zveřejněno v tisku a médiích vůbec. Nejen že by tím dopomohl protistátním „živlům“, ale dokonce by se tak vlastně dopustil protistátní činnosti.

3.2 Reakce režimu

Na rozdíl od signatářů Charty 77, vládnoucí garnitura neměla zájem vést jakýkoli dialog s opozicí. Právě naopak, hnutí Charty 77 bylo komunistické moci trnem v oku a ihned po zveřejnění Prohlášení spustila vlnu perzekucí signatářů. Po již zmíněné „tříkrálové policejní akci“ následovaly další podobné postihy. V noci na čtvrtek 13. ledna 1977 byly přiváděny k výslechům desítky signatářů. Následovaly domovní prohlídky a zatýkání. Dne 14. ledna byl zatčen také Václav Havel.⁴⁸ Jedním ze zatčených byl také další mluvčí Charty 77, a sice Jan Patočka, který 13. března 1977 na následky vyšetřovacích metod zemřel. Podle mnoha

⁴⁶ Charta 77: Dokumenty, s. 9, D2 z 8. ledna 1977

⁴⁷ *Rudé právo: orgán Ústředního výboru komunistické strany Československa*. [online]. 1977, roč. 57, č. 12 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/7/2.png>> ISSN 0032-6569 (dále jen *Rudé právo*...)

⁴⁸ Charta 77: Dokumenty, s. 11, D3

názorů tento filosof svými skutky občanům dokázal, že existují myšlenky, pro které stojí za to žít, trpět a dokonce i zemřít.⁴⁹

Postihy chartistů měly různé podoby. Jednotlivé osoby byly násilně předváděny, byly u nich prováděny domovní a osobní prohlídky, odpojovány telefony, zadržována pošta, odnímány řidičské, technické a dokonce i občanské průkazy.⁵⁰ Jednou z nejhorších forem postihu bylo sledování chartistů tajnou policií. Cílem tohoto způsobu perzekuce bylo odříznout jednotlivce od ostatních občanů, kteří tak dostávali strach přijít s dotyčným do styku, aby se sami nedostali do konfliktu s vládní mocí. Tato forma útisku může být považována za jednu z podob tzv. „civilizovaného násilí“, jak jej definoval Milan Šimečka, které má za úkol jedince psychicky zničit.⁵¹ Velká většina signatářů přišla kvůli svému podpisu pod Chartou 77 o zaměstnání a řada z nich byla také vězněna.

Aby bylo vyvoláno zdání legitimacy postihů signatářů Charty 77, dne 31. ledna 1977 byla Charta 77 Generální prokuraturou ČSSR prohlášena za nezákonnou. Na dopis Generální prokuratury, kde se chartisté dotazovali, proč bylo tak rozhodnuto, se signatářům dostalo odpovědi, že právo svobody projevu a právo petiční mohou občané využívat jen tehdy, „[...] *dbají-li ve všem svém konání zájmů socialistického státu a společnosti pracujících.*“⁵² Z tohoto výroku je patrné, že vládní moc byla ochotna přijmout jedině takové petice, které byly akceptovatelné pro ni samotnou, bez ohledu na to, zda jejich znění bylo či nebylo v souladu se zákonem.

Vláda ČSSR napadala chartisty také z toho důvodu, že státní orgány údajně dostaly text Prohlášení až poté, co se o něm psalo v zahraničním tisku. Faktem však je, že signatáři Charty 77 se jej vládě snažili doručit ten samý den, avšak byli zadrženi StB. Kvůli zásahu StB bylo tedy

---

⁴⁹ LANDGREBE, L. *Jan Patočka*. Published by International Phenomenological Society. s. 287 [cit. 2013-04-22] Dostupné z <<http://www.jstor.org/stable/2107183>>

⁵⁰ Tamtéž. s. 39-40

⁵¹ Obnovení pořádku. s. 84-85

⁵² Charta 77: Dokumenty, s 18, D7

zabráněno řádnému předání Prohlášení, a jedině z tohoto důvodu neměla vládní moc tento dokument k dispozici.⁵³

3.3 Anticharta

Kromě perzekucí signatářů došlo i k veřejnému odsouzení Charty 77 prostřednictvím mediální kampaně, která od dob politických procesů 50. let neměla obdoby. V médiích se opět začaly objevovat výrazy typické pro slovník 50. let a zuřivost kampaně si s tou kolem procesu s Miladou Horákovou příliš nezdala. Komunistická moc se opět pokusila občany vtáhnout do „imaginárního“ světa své ideologie, která se v jazyce médií po letech opět projevila v celé své šíři.⁵⁴ Podle Petra Cajthamla je však zarážející, že samotná kampaň propukla až několik dní po zveřejnění Prohlášení Charty 77. Podle něj zřejmě ve vládě došlo ke střetu konzervativců a jestřábů a nějakou dobu se rozhodovalo, zda kampaň spustit či ne.⁵⁵ Až po několika dnech bylo tedy rozhodnuto a mediální kampaň proti chartistům mohla začít.

Již 7. ledna 1977 vyšel v *Rudém právu* článek s názvem *Čí je to zájem*, který už předjímal propagandistický hon na signatáře Charty 77. V článku jsou napadáni především ti ze signatářů, kteří se nějakým způsobem podíleli na Pražském jaru a také členové exilu. „*Kam chtějí dojít ti, kteří z protistranické zášti anebo z neukojené ctižádosti přisluhují buržoazní propagandě, která využívá jejich bývalé stranické příslušnosti, aby je mohla vydávat za představitele jakési 'socialistické opozice'?*“⁵⁶

⁵³ Tamtéž. s. 19

⁵⁴ FIDELIUS, P. *Řeč komunistické moci*. 1. vyd. Praha: Triáda, 1998. ISBN 80-86138-03-8. s 11

⁵⁵ CAJTHAML, P. Charta 77 a komunistická propaganda. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 241-242 (dále jen Charta 77 a komunistická propaganda, s...)

⁵⁶ *Rudé právo*. [online]. 1977, roč. 57, č. 5 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/7/2.png>>

píše se mimo jiné v článku. Označením „buržoazní propaganda“ je zde napadán západní tisk a rozhlas, který zveřejnil Prohlášení Charty 77.

Do všeobecného povědomí se však zapsal až další útočný článek, který vyšel v *Rudém právu* 12. ledna 1977, a sice článek s názvem *Ztroskotanci a samozvanci*. Tato stať již obšírněji informuje veřejnost o „bandě zrádců“, kteří vydáním svého pamfletu chtěli „pošpinit socialistickou zemi“ a odstartoval tak mediální kampaň proti signatářům Charty 77. I v tomto článku se můžeme dočíst o zrádné emigraci, která je na chartisty přímo napojena, a že Charta 77 vyšla z iniciativy „zkrachovalé československé buržoazie“ a „zkrachovalých organizátorů kontrarevoluce 1968“, kteří slouží imperialismu a připravují novou kontrarevoluci. I zde je tedy patrné, že československá emigrace a účastníci Pražského jara stále leželi komunistické moci v žaludku a především jim byla přičítána hlavní iniciativa při vzniku Charty 77. Zajímavé je, že i v tomto článku se hovoří o obsahu textu Prohlášení Charty 77, který však většina obyvatel tehdejšího Československa neznala.⁵⁷ Čtenáři zřejmě muselo stačit, když ho autor článku ujistil, že obsah prohlášení je protisocialistický, tudíž ani nestojí za to dostat ho do ruky. Sám redaktor zřejmě nejlépe věděl, jak „hanebný“ je jeho obsah.

Články podobného charakteru se v denním tisku objevovaly ještě po několik měsíců. Jak píše Petr Cajthaml, autoři článků byli nejčastěji již osvědčení původci článků z doby po Pražském jaru a srpnové okupaci. Podle jeho slov jen pozměnili obsah článků a opět je použili.⁵⁸ Kromě útočných článků samotných redaktorů se v tisku objevovaly rezoluce dělníků i zaměstnanců jiných profesí, kteří odsuzovali činnost chartistů a požadovali tresty pro „zrádce“ (Např. článek *Socialismus je naše pevnost* apod.⁵⁹). K odsuzujícím rezolucím byli zaměstnanci na pracovištích

⁵⁷ *Rudé právo*. [online]. 1977, roč. 57, č. 9 [cit. 2013-03-20]. Dostupné z <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/12/1.png>

⁵⁸ Charta 77 a komunistická propaganda. s. 242

⁵⁹ *Rudé právo*. [online] 1977, roč. 57, č. 11 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/14/1.png>>

nuceni svými nadřízenými, kteří tento úkol dostali ze strany vládnoucí moci. V rezolucích dělníků můžeme spatřovat další podobnost s kampaněmi 50. let. Jediný rozdíl byl snad v tom, že pracující tentokrát pro provinilce nežádali nejvyšší trest.

Celá tato obří propagandistická kampaň pak vyvrcholila 28. ledna 1977, kdy bylo do Národního divadla svoláno ze strany československých výborů uměleckých svazů setkání představitelů kulturní obce. Pozvány byly především známé tváře z televizní obrazovky, tedy populární herci a baviči. Členové naší kulturní scény byli do Národního divadla svoláni, jak píše *Rudé právo*, aby „manifestovali své jednotné odhodlání uskutečňovat kulturní politiku strany a státu. [...]“⁶⁰ V lóžích zasedli tajemník ÚV KSČ Josef Havlín, místopředseda vlády ČSR Martin Lúčan, vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ Miroslav Müller, vedoucí oddělení kultury ÚV KSS Rudolf Jurík, ministři kultury ČSR A SSR Milan Klusák a Miroslav Válek a ještě několik dalších stranických a státních představitelů.

Setkání zahájil zasloužilý umělec Jan Kozák, předseda Československého výboru svazu spisovatelů a poté herečka a předsedkyně Svazu československých dramatických umělců Jiřina Švorcová přečetla text provolání „*Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru.*“⁶¹ V provolání se připomínalo 30. výročí osvobození Československa, příprava blížících se sjezdů uměleckých svazů, XV. sjezd KSČ, výsledky budovatelské práce v socialistickém Československu pod vedením KSČ, památka VŘSR a poslání socialistického umělce, který musí podporovat a rozvíjet socialistickou kulturu. Jakoby mimochodem je v provolání poukázáno na ty, kdo „v nezakrotné pýše a nadřazené ješitnosti“ chtěli toto socialistické úsilí podlomit.⁶² Pochopitelně šlo o narážku na signatáře Charty 77, proti

⁶⁰ Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 25 [cit. 2013-04-15]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/31/1.png>>

⁶¹ KARLÍK, V.-POKORNÁ, T. *Anticharta*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2002. s. 9

⁶² Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 24 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/29/1.png>>

kterým byl text namířen. Proto text provolání vešel do dějin jako tzv. Anticharta. Na závěr celé akce museli přítomní umělci podepsat podpisový arch s hlavičkou názvu provolání.

Podobná akce čekala na populární zpěváky a jiné hudební umělce. Ti byli sezváni do Divadla hudby na 4. února 1977 a scénář se téměř do písmene opakoval. Úvodní prohlášení zde přečetla Eva Pilarová. Svobodné slovo nadšeně informovalo své čtenáře, že „[...] *hlas předních čs. umělců, který právě před týdnem zazněl z Národního divadla, hluboce vzrušil také tvůrce z oblasti zábavného umění, kteří chtějí svými schopnostmi, vědomostmi a talentem přispívat k dalšímu rozkvětu naší socialistické vlasti.*“⁶³

Důvod podepsání tzv. Anticharty téměř všemi přítomnými umělci je nasnadě – nikdo nechtěl přijít o možnost tvorby v oblasti umění a vzdát se své pozice známé a populární osobnosti. Kdo chtěl dále umělecky působit, musel podepsat. Klíčovou roli v podepisování tzv. Anticharty podle Petra Cajthamla také hrálo to, že v polovině 70. let byli zpět do uměleckých svazů přijímáni umělci, kteří byli do té doby v nemilosti režimu. Tím, že byl režim ochoten zapomenout na staré hříchy umělců, začaly se jim otevírat nové možnosti. Byla tak vyvíjena snaha vládní moci o oddělení poplatné či neutrální sorty umělců od opozičníků.⁶⁴ Tento krok se nutno říci vládě podařil. Řada umělců byla režimu vděčná, že je opět vzal na milost, a proto se příliš nezdráhala provolání podepsat. Jiní brali tzv. Antichartu pouze jako jedno z mnoha prohlášení, které byli nuceni podepsat.

O setkání umělců v Národním divadle a podepsání tzv. Anticharty informovaly hned druhý den všechny druhy médií. Články v *Rudém právu* hýjí optimismem, „*Setkání probíhalo ve slavnostní a přitom tvůrčí atmosféře. Potvrdilo jednotu a společnou vůli většiny našich nejlepších umělců podílet se na dalším rozvoji naší socialistické vlasti,*“ a „láskou“

⁶³ *Svobodné slovo*. únor 1977, roč. 33, č. 30, s. 1

⁶⁴ Charta 77 a komunistická propaganda. s. 243-244

k Sovětskému svazu, „*Jsme šťastni, že v tomto úsilí jdeme bok po boku s umělci Sovětského svazu a ostatních socialistických zemí, s nimiž máme společný cíl rozvoje socialistického života.*“⁶⁵ Tyto výrazy plné patosu a ideologické pachuti plnily stránky periodik ještě několik následujících měsíců.

Jména těch, kteří tzv. Antichartu podepsali, se od druhého dne také začala objevovat v televizi a v tisku. Jména umělců, kteří podepsali dodatečně, byla zveřejňována v dalších dnech. Kromě článků o samotném setkání umělců v ND a jmen těch, kteří podepsali tzv. Antichartu, byly v tisku nadále zveřejňovány rezoluce dělníků, kteří „s nadšením“ přivítali svolání naší umělecké fronty.⁶⁶

Kromě toho, že chtěl ÚV KSČ představit Chartu 77 jako nepřítele československého socialistického lidu, snažil se proti ní poštvat celý východní blok. To se podařilo však už jen zčásti. Například v Rumunsku a Albánii byla kampaň ignorována a v Jugoslávii dokonce kritizována.⁶⁷

Cílem propagandistické kampaně proti Chartě 77 bylo mimo jiné poštvat občany proti signatářům Charty 77 a ukázat bezvýznamnost a izolovanost opozice. Nutno říci, že tento krok se režimu příliš nepodařil. Domácí opozice se začala postupně opět stmelovat a v Československu i ve světě se vzedmula vlna solidarity s perzekvovanými signatáři. Proti postihům chartistů vystupovaly mezinárodní organizace jako Amnesty International, Helsinki Watch, Help and Action, Mezinárodní výbor proti represím a v Paříži dokonce vznikl Mezinárodní výbor na podporu Charty 77 v Československu.⁶⁸ Charta 77 tedy zaznamenala velký ohlas nejen

⁶⁵ Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 24 [cit. 2013-03-19]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/29/1.png>>

⁶⁶ Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 25 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/1/31/1.png>>

⁶⁷ Charta 77 a komunistická propaganda. s. 245-246

⁶⁸ PAŽOUT, J. Mezinárodní solidarita s perzekvovanými signatáři Charty 77. In SUK- J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of*

na domácí scéně ale především v zahraničí, kde byli také lépe informováni o obsahu Prohlášení Charty 77 než českoslovenští občané.

Kampaň proti Chartě 77 proběhla v několika následujících měsících od jejího vydání a během měsíce dubna byla ukončena. Stejně tak režim upustil od rozsáhlejších akcí proti signatářům Charty 77.⁶⁹ Ještě počátkem dubna se čtenáři mohli v článku Rudého práva *My a oni* z 2. dubna 1977 dočíst o „zrádné emigraci“ a o tom, jak si opozičníci mohou podepsat „charty“ jaké chtějí, ale budování socialismu v našem státě to nezastaví.⁷⁰ Naproti tomu již 26. dubna 1977 se v článku, který pojednává mimo jiné o Závěrečném aktu Helsinské konference, autor již vůbec nezmiňuje o reakci právě na Závěrečný akt konference, a sice o Chartě 77.⁷¹

Důvodem ukončení kampaně bylo především to, že výpady proti chartistům a neustálé upozorňování na jejich činnost byly pro vládní moc spíše kontraproduktivní, než aby nesly očekávané ovoce. Vládní moci se částečně podařilo chartisty izolovat, ale na druhou stranu s přibývajícimi represemi chartistů a jejich očerňováním v médiích k nim rostly sympatie ze strany občanů a přibývalo také podpisů pod Prohlášením Charty 77 (Do 17. listopadu 1989 podepsalo Chartu 77 kolem 1900 osob)⁷². Proto se vláda rozhodla nepodnikat již prostřednictvím médií proti chartistům další kroky a neupozorňovat na jejich činnost. Perzekuce signatářů Charty 77 jako takové pokračovaly nadále, ale mediální kampaň proti nim byla v dubnu roku 1977 ukončena.

Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 155

⁶⁹ BLAŽEK, P. „Ale jiná možnost není“. Vyšetřování vzniku Charty 77. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 233

⁷⁰ Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 78 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/4/2/1.png>>

⁷¹ Rudé právo. [online] 1977, roč. 57, č. 97 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z <<http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1977/4/26/1.png>>

⁷² URL: <<http://libpro.cts.cuni.cz/charta/>> [cit. 2013-03-20]

3.4 Význam Charty 77

Vznik Charty 77 měl zásadní význam pro vývoj opozice v Československu. Po dlouhých letech probíhající „normalizace“ se opoziční skupinky opět stmelily a našly společnou řeč v podobě Prohlášení Charty 77. Činnost Charty 77 se však od předešlých forem opozice lišila. Chartistům šlo především o konstruktivní dialog s mocí, kdy vládě předkládali různé problémy, upozorňovali na nedodržování lidských práv v zemi a navrhovali řešení těchto problémů. Cílem opozice v podobě Charty 77 tedy již nebylo odstranění vládní moci, ale pomocí vzájemných rozhovorů řešit stávající problémy.

Především pak důraz na lidská práva a požadavek na jejich dodržování se stal zásadním bodem v činnosti Charty 77. Upozorňování na nedodržování lidských a občanských práv v ČSSR a v celém východním bloku mělo zásadní význam nejen uvnitř našeho státu, ale také na mezinárodní scéně. To se projevilo zejména na schůzce účastníků KBSE v Bělehradě, která probíhala od října 1977 do března 1978. Jedním z úkolů této schůzky bylo posouzení plnění závazků plynoucích ze Závěrečného aktu Helsinské konference. Největší spor zde nastal ohledně třetího koše Závěrečného aktu, a sice respektování občanských práv. V této souvislosti byla pronesena kritika na adresu ČSSR a SSSR, jimž bylo vytýkáno, že základní občanská práva v těchto státech nejsou dodržována. SSSR na to reagoval obviněním Západu z vměšování se do vnitřních záležitostí států Východního bloku a konference se tak rozešla bez komuniké o lidských právech.⁷³ Zejména na tomto příkladě je zřejmé, jaký vliv měla činnost Charty 77 i v zahraničí.

Se vznikem Charty 77 souvisí také vznik organizace VONS, která úzce spolupracovala s mluvčími Charty 77. VONS neboli Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných vznikl v dubnu roku 1978 a dal si za cíl upozorňovat na případy justiční svévole a nespravedlivé stíhání občanů.

---

⁷³ Charta 77: Dokumenty, s. 62, D22

Vznik této organizace měl zásadní význam v tom, že pro režim začalo být čím dál tím obtížnější postihovat občany za jejich názorové odchylky od oficiální doktríny. Komunistickému režimu tak totiž klesala věrohodnost, protože nedodržel vlastní zákony. Na tento fakt signatáři Charty 77 a členové VONS upozorňovali, takže výsledkem bylo mimo jiné to, že po roce 1981 docházelo k soudním represím už jen zřídka.⁷⁴ Podle Kamily Bendové si vládní moc již musela lépe rozmýšlet, které zatčení je pro ni tak důležité, aby jí riskovala svou kritiku ze stran občanů a masmédií, které byly o bezpráví vždy informovány ze strany VONSu.⁷⁵ Žádné projevy bezpráví již režim nedokázal utajit. Všechna sdělení organizace VONS byla navíc v letech 1978-1990 publikována v časopise *Informace o Chartě*, jehož článkovou bibliografii připravil v roce 1998 Jiří Gruntorád.⁷⁶ Sám Jiří Gruntorád byl za svou činnost v Chartě 77 vězněn.⁷⁷

Charta 77 také zaznamenala široký ohlas na mezinárodní scéně. Podle J. Rupnika svou činností zásadním způsobem narušila vztahy mezi Východem a Západem. Helsinské protokoly se totiž stávaly stále účinnějším faktorem v mezinárodních vztazích a vztazích mezi státem a veřejným míněním.⁷⁸ Díky tomu, že Charta 77 upozorňovala na nedodržívání lidských práv v ČSSR, donutila tak i občany na Západě zabývat se touto problematikou. Československý disent tak byl ze Západu podporován prostřednictvím sdělovacích prostředků a veřejného

⁷⁴ GRUNTORÁD, J. Charta (bojovala) proti režimu. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 217-219

⁷⁵ CÍSAŘOVSKÁ, B. *Charta 77 očima současných: Po 20 letech*. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85270-58-7 s. 22-23 (dále jen: Charta 77 očima současných, s...)

⁷⁶ GRUNTORÁD, J. *Informace o Chartě 77: 1978-1990*. 1. vyd. Brno, Doplněk, 1998. ISBN 80-7239-006-

⁷⁷ VANĚK, M.-URBÁŠEK, P. *Vítězové? Poražení? životopisná interview. I. díl. Disent v období tzv. normalizace*. Praha: Prostor, 2005. ISBN 80-7260-140-7. s. 69

⁷⁸ RUPNIK, J. Odkaz Charty 77 a evropský veřejný prostor. In SUK, J.-TŮMA O.-DEVÁTÁ, M. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989 : sborník z konference k 30. výročí Charty 77, Praha, 21.-23. března 2007 = Charter 77 : from the assertion of human rights to a democratic revolution, 1977 - 1989 : the proceedings of the conference to mark the 30th anniversary of Charter 77, Prague, 21 - 23 march 2007*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 80-728-5090-3. s. 29-30

mínění. Velký význam v této souvislosti měl vliv Havlovy a Patočkovy filosofie. Její nedílnou součástí byla etika zodpovědnosti, která souvisela s krizí moderní civilizace, tedy i té západní. Podle slov J. Rupnika tak Charta 77 započala nedokončený úkol vytváření celoevropského veřejného prostoru tím, že došlo ke znovuoživení politického liberalismu v západní Evropě díky disidentům v Evropě východní.⁷⁹

Charta 77 svou činností pomáhala podlamovat komunistický režim po celou dobu jeho trvání tím, že soustavně vydávala dokumenty, kterými se vyjadřovala k situaci ve státě. Na svou činnost v době „normalizace“ pak chartisté navázali i po roce 1989. Přední chartisté se totiž stali členy Občanského fóra a spousta z nich po roce 1990 vstoupila do aktivní politiky. Charta 77 tak měla zásadní význam při budování demokratické společnosti v Československu po roce 1989.

---

⁷⁹ Tamtéž. s. 30-32

4. Tzv. Anticharta po roce 1989

Kolem monstrózní kampaně namířené proti Chartě 77 dodnes vyvstává mnoho otázek, a proto se k akci podepisování dokumentu *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru* stále řada autorů a médií vrací. Do jaké míry byl podpis signatářů tzv. Anticharty nedobrovolný, mohli přítomní umělci skutečně považovat podpisové archy pouze za prezenční listiny, lze jejich chování považovat za nemorální? Takové a podobné otázky je možné si dnes klást v souvislosti s tzv. Antichartou. V řadě odborných monografií či tištěných periodik se proto můžeme setkat s pokusy na tyto otázky přesvědčivě odpovědět. Názory na jednání tehdejší umělecké elity národa se v tomto směru velmi různí. Můžeme se setkat se stanovisky zcela odsuzujícími jednání umělců, na druhé straně pak se soudy obhajujícími či postoji neutrálními až lhostejnými.

Náplní následujících stránek bude reflexe tzv. Anticharty v publikacích a člancích tištěných periodik, které vycházely po roce 1989. Čtenář na těchto stránkách nenajde žádná jednoznačná rozřešení, pouze interpretaci různých postojů, které jsou dnes k protichartistické kampani zaujímány.

4.1 První pokusy o reflexi tzv. Anticharty

Jednou z prvních snah o připomenutí si jedné z nejvýznamnějších akcí druhé poloviny 70. let, kterou řídilo samotné vedení KSČ, byl článek časopisu *Reflex* z počátku roku 1991.⁸⁰ Redaktoři časopisu nejprve obeslali některé signatáře tzv. Anticharty s otázkami, proč tehdy dokument podepsali a co to pro ně dnes znamená. Jejich odpovědi následně zveřejnili v příslušném článku. Autoři v úvodní části své stati konstatují, že se od počátku své snahy vrátit se k jednomu z důležitých

---

⁸⁰ Anticharta. *Reflex: CS – Společenský týdeník*, leden 1991, roč. 2., č. 4, s. 4-7

milníků českého kulturního a společenského života setkávali s odpověďmi klidnými, neutrálními ale také s nechápavostí a nevraživostí dotazovaných.⁸¹

Z jednotlivých odpovědí (ne všichni dotazovaní odpověděli), otištěných v článku je částečně zřejmé, jak je kdo dnes ochoten o této kontroverzní události hovořit a jak ji dnes vnímá. Zatímco někteří dotazovaní přiznali, že je k podpisu donutila zbabělost a dodnes svého činu litují (Zdeněk Svěrák, Josef Vinklář, Jiří Menzel), jiní se snažili vyvolat dojem, že přesně neví, na co se jich redaktoři ptají a jejich odpovědi byly mlhavé (Václav Neckář), někteří své chování odůvodnili tolik diskutovaným argumentem, že podepsali jen prezenční listinu (režisér Jan Schmid) či úplně jiný dokument (herečka Štěpánka Haničincová) a v případě herečky Jiřiny Jiráskové došlo i k vulgárnímu osočení redaktorů.⁸²

Z článku mimo jiné vyplývá, že i na příkladě tak malého počtu dotazovaných lze demonstrovat rozdílnost postojů a názorů na jednání vlastní osoby při podepisování tzv. Anticharty. Různé způsoby zastírání a zamlžování okolností svého podpisu signatářům tzv. Anticharty příliš věrohodnosti v očích veřejnosti nepřidají. To je však jen jeden aspekt, který lze vyvodit z uvedené stati. Nabízí se ještě druhé hledisko, a sice co svým dotazníkem redaktoři časopisu *Reflex* zamýšleli. V článku mimo jiné konstatují, že jim šlo o to, „[...] *abychom se skutečně, a nejen deklarativně začali hledat. Navzájem i v sobě.*“⁸³ Těžko však říci, zda podobné ankety povedou k tomu, abychom se v sobě hledat skutečně začali. Nehledě na to, že žurnalisté z *Reflexu* ani nepovažovali za nutné odpovědi dotazovaných nějakým způsobem okomentovat. Článek svým typickým ostrým stylem okomentoval publicista Jan Rejžek slovy, že příště má *Reflex* přinést „[...] *anketu mezi svými redaktory: 1. Proč jsem kdy vstoupil do KSČ? Proč jsem kdy případně podepsal spolupráci s StB?*

---

⁸¹ Tamtéž, s. 4-7

⁸² Tamtéž, s. 5-7

⁸³ Tamtéž, s. 5

Těšíme se na upřímné odpovědi...“, napsal v jednom ze svých komentářů.⁸⁴ Tím, že redaktoři *Reflexu* navíc odpovědi signatářů tzv. Anticharty ani žádným způsobem neokomentovali, není zcela jasné, kam svou anketou mířili.

Téma tzv. Anticharty v tomto čísle *Reflexu* zahrnuje také rozhovor se signatáři Charty 77, Ludvíkem Vaculíkem a Václavem Malým. I oni se zde vyslovují se svým názorem na tzv. Antichartu a umělce, kteří ji podepsali. Vaculík zde podotýká, že akce tzv. Anticharty ho vůbec nepřekvapila, a že se ho nijak zvlášť nedotkla. Chování umělců považuje za samozřejmé, protože to „defilé poddanství v Národním divadle“ ani nemohlo dopadnout jinak. Václav Malý signatáře tzv. Anticharty také neodsoudil, ale podotkl, že vedle smutku nad jejich údělem pociťuje za ně také stud. Stud především nad jejich dvojakostí, kdy na veřejnosti podepsali text provolání a doma v bezpečí u domácích krbů spílali státní moci.⁸⁵

V druhém čísle téhož ročníku časopisu *Reflex* je uveden příklad známého disidenta a spisovatele Milana Šimečky, který byl rovněž donucen tzv. Antichartu podepsat. Autor článku vystupuje na obranu tohoto odpůrce režimu, kterého režim údajně donutil provolání podepsat pod pohrůžkou nedokončení studia Šimečkova staršího syna.⁸⁶ Je sice úctyhodné, že se redaktor *Reflexu* snaží Šimečkovu chování obhájit, ale nutno podotknout, že jeho pohnutky byly přinejmenším podobné ne-li stejné jako u většiny signatářů tzv. Anticharty. Řada z nich text tzv. Anticharty jistě podepsala také z důvodu strachu o existenční zajištění svých dětí. Je třeba každému měřit stejným metrem.

⁸⁴ REJŽEK, J. *Z mého deníčku: 1984-2003*. Praha: XYZ, 2005. s. 96

⁸⁵ Anticharta. *Reflex: CS – Společenský týdeník*, leden 1991, roč. 2., č. 4, s. 6-7

⁸⁶ MLYNÁRIK, J. Causa Milan Šimečka. *Reflex: CS – Společenský týdeník*, leden 1991, roč. 2. č. 2, s. 42-43

4.2 Dvacáté výročí vzniku Charty 77

Nejvíce se k tématu tzv. Anticharty společnost začala vracet u příležitosti dvacátého výročí vzniku Charty 77. Kromě mnoha článků o samotné Chartě 77 se našlo i několik statí, které se věnovaly podpisové akci v Národním divadle a Divadle hudby. O tzv. Antichartě je pojednáno například v *Lidových novinách* z 28. ledna 1997, kde se k ní vyjadřuje i jeden z předních signatářů Charty 77 Rudolf Battěk. Ani v jeho výpovědi, podobně jako v případě Vaculíka či Malého, nelze zaznamenat, že by k signatářům tzv. Anticharty pociťoval nějaký druh zášti či opovržení. Naopak konstatuje, že tato událost chartisty utvrdila v tom, že režim zasáhli velmi hluboko. O osobnostech umělců, kteří svolání podepsali, se dokonce vyjadřuje téměř se soucitem. Battěk konstatuje, že pokud by jim režim zakázal hrát, ztratili by smysl své existence.⁸⁷ Snad signatáři tzv. Anticharty také pociťovali aspoň špetku soucitu s chartisty, když text svolání podepisovali.

V *Lidových novinách* můžeme najít vyjádření k tzv. Antichartě od dalšího ze signatářů Charty 77 Jiřího Rumla. Ruml se podobně jako Battěk k tzv. Antichartě vyslovuje jako k akci, která podle jeho slov Chartě 77 spíše pomohla, než že by jí jen uškodila. Tím, že vládní špičky vyvolaly kolem Anticharty tolik rozruchu, tak podle Rumlových slov „zpopularizovali to, co sami zatracovali.“⁸⁸ V jiném ze svých fejetonů omlouvá naši tehdejší uměleckou elitu se slovy, že jedni se strachovali o budoucnost svých dětí a druzí se chtěli ukrýt v davu. Uznává, že obě pohnutky jsou chybné, ale nepovažuje to přímo za zbabělost. Je to podle něj stejně jako podpis Charty 77 „[...] jen a jen věci osobní volby“.⁸⁹ Slova Jiřího Rumla a Rudolfa Battěka jsou tak dokladem shovívavosti, kterou řada chartistů projevovala vůči signatářům tzv. Anticharty.

⁸⁷ FLIEDR, B. Anticharta zklamala i povzbudila. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. 1997, roč. 10, č. 25, s. 15

⁸⁸ Tamtéž, s. 15

⁸⁹ Tamtéž, s. 15

Tyto a podobné postoje, které dnes signatáři Charty 77 zaujímají k tzv. Antichartě, ostře kritizují autoři publikace s příznačným názvem *Anticharta*. Tyto shovívavé názory k signatářům tzv. Anticharty přičítají „polistopadové benevolenci“, která se podle nich u signatářů Charty 77 rozmohla po roce 1989. Dochází tak podle jejich slov k „banalizaci a nivelizaci“ názorů, které tehdejší občané zastávali v době normalizačního režimu.⁹⁰ Publikace *Anticharta*, která vyšla v nakladatelství časopisu *Revolver revue*, je ostatně sama o sobě velkou kritikou signatářů tzv. Anticharty. Jejich počínání je zde označeno za tragédii a kritizovány jsou zejména jejich postoje, které vůči svému počínu dnes zaujímají. K samotné publikaci se však na stránkách této práce ještě dostaneme.

Rozsáhlé pojednání je výročí Charty 77 věnováno také na stránkách časopisu *Respekt*. Autor článku Jiří Peňás zde podrobně mapuje okolnosti a průběh shromáždění v Národním divadle a Divadle hudby. Ve své stati se zabývá také otázkou, jak a kde vznikl text provolání, přičemž konstatuje, že vyšel zřejmě z pera nomenklaturních kádrů naší kulturní sféry. Peňás hodnotí počínání naší kulturní scény jako zásadní pro vývoj v československé společnosti. Ta totiž podle něj dala zdejším občanům návod pro konformní chování a „*Svou masovou účastí na oné 'formalitě' legalizovala režim a uvolnila mu ruce pro potlačování jeho kritiků.*“⁹¹ Hlavní poselství článku však tkví v tom, že nelze jednoznačně lidi soudit podle toho, zda podepsali či nepodepsali nějaký pamflet, ale je třeba se pravdě podívat do očí a ne ji cynicky zakrývat. Jak autor článku správně naznačuje, nejde o to někoho za jeho chování odsoudit, ale problém se nesmí zlehčovat a odsouvat do pozadí. Je třeba se na něj dívat střízlivým a kritickým pohledem. Proto je třeba i dnes si tzv. Antichartu připomínat.

Kromě obecných informací o tzv. Antichartě jsou v článku zmíněna také některá jména aktérů setkání jak v Národním divadle, tak v Divadle

⁹⁰ *Anticharta*, s. 6-7 (dále jen: *Anticharta*, s...)

⁹¹ PEŇÁS, J. Držet lyru a krok: *Anticharta – dvacet let od kolektivní kapitulace*. *Respekt*. leden 1997, roč. 8, č. 7, s. 11

hudby. Je zde například zmíněn rozhovor s Evou Pilarovou, která na setkání v Divadle hudby přečetla text provolání, obdobně jako Švorcová na setkání dramatických umělců. Pilarová vzpomíná, že měla za úkol přednést vlastní referát, s čímž nesouhlasila, tak jí byl přidělen právě úkol přečtení textu provolání. Svě jednání odůvodňuje tím, že byla vděčná, že mohla opět vyjíždět na koncerty za hranice. Svá slova však doplňuje větou: „*Není každý odbojář, jako byla Marta.*“⁹² Tento zpěvaččin způsob obhajoby však těžko obstojí před těmi, kdo svým „odbojným“ chováním riskovali perzekuci vlastní osoby i své rodiny.

Jiří Peňás zdůrazňuje známý fakt, že pokud nebyl někdo z umělců přítomen na shromáždění samotném, měl dostatek příležitostí připojit svůj podpis k provolání na jiných místech.⁹³ Vzhledem k tomuto faktu pak jsou irelevantní slova některých umělců, kteří dnes prohlašují, že provolání podepsat nemohli, protože nebyli přítomni. Učinil tak například Václav Neckář, který v dotazníku pro časopis *Reflex* (viz výše) prohlásil, že žádnou Antichartu nepodepsal, protože byl mimo Prahu.⁹⁴ Autor článku také upozorňuje na ještě jednu skutečnost související s tzv. Antichartou, na kterou se dnes často zapomíná. Faktem je, že dříve než proběhlo setkání umělců v Národním divadle a Divadle hudby, svou sounáležitost se socialistickým režimem a závazek k ještě lepším pracovním výkonům na poli socialistické kultury stvrdila také jiná část naší kulturní sféry, a sice režiséři, scénáristé a dramaturgové Filmového studia Barrandov. Ti svůj společný protest proti Chartě 77 vyjádřili již o týden dříve než dramatictí umělci v Národním divadle. Text samotného provolání pak samozřejmě dodatečně podepsali také.⁹⁵

Dne 9. ledna 1997 bylo v deníku *Právo* zveřejněno prohlášení mluvčího tehdejšího prezidenta Václava Havla, že i Dagmar Havlová je si

---

⁹² Tamtéž, s. 10

⁹³ Tamtéž, s. 11

⁹⁴ Anticharta. *Reflex: CS – Společenský týdeník*, leden 1991, roč. 2, č. 4, s. 6

⁹⁵ PEŇÁS, J. Držet lyru a krok: Anticharta – dvacet let od kolektivní kapitulace. *Respekt*. leden 1997, roč. 8, č. 7, s. 10

jista, že tzv. Antichartu nikdy nepodepsala. Prezidentův mluvčí Ladislav Špaček citoval slova první dámy, že, „*podle toho, jak si vybavuje paní Havlová tehdejší dobu, je si vědoma, že nic takového nepodepsala.*“⁹⁶ Zvláštní na tom je, že ačkoli bylo jméno Dagmar Havlové (tehdy Veškernové) v Rudém právu mezi signatáři tzv. Anticharty zveřejněno, tehdejší první dáma zřejmě nemá potřebu se ani k této skutečnosti vyjadřovat. To, že se kolem podpisu Havlovo druhé manželky hovoří stále mlhavě a nikoho celá věc zřejmě až tak nezajímá, kritizují také redaktori časopisu *Reflex*. Ti spekulují na to, že tím chce veřejnost zřejmě respektovat prezidentovo soukromí, což je však v tomto případě ne příliš vhodné.⁹⁷ Pokud jde o hlavu státu, a ještě ke všemu o případ Václava Havla, který byl jedním z předních českých disidentů, měla by veřejnost vědět pravdu.

V roce 1997 byl rovněž k výročí vzniku Charty 77 natočen stejnojmenný televizní dokument Angeliky Hanauerové. Součástí tohoto dokumentárního cyklu bylo i téma tzv. Anticharty. K celému dokumentu i k jeho části týkající se tzv. Anticharty se režisérka vyjádřila v jednom z lednových čísel *Mladé Fronty Dnes*. Hanauerová správně konstatuje, že význam tzv. Anticharty tkvěl mimo jiné v tom, že si našla mnohem masovější základnu než samotná Charta 77. Zařazení tohoto fenoménu do svého dokumentu odůvodňuje slovy, že návrat k tzv. Antichartě sice „[...] může znovuoživit nepříjemný pocit studu, zákonitosti dokumentu však nedovolují takové události obejít.“⁹⁸ Režisérka dokumentu tak dává najevo, že jejím záměrem nebylo nějakým způsobem pošpinit či zesměšnit signatáře tzv. Anticharty, ale že pro historickou paměť je nezbytné takové události připomínat.

⁹⁶ D. Havlová popřela, že by podepsala Antichartu. *Právo: nezávislé noviny*, leden 1997, roč. 8, č. 7, s. 2

⁹⁷ Všechny prezidentovy ženy. *Reflex: CS – Společenský týdeník*. březen 1991, roč. 2, č. 12, s. 37

⁹⁸ SPÁČILOVÁ, M. Film o Chartě připomene smutné chvíle studu. *Mladá fronta dnes: západočeské vydání*. leden 1997, roč. 8, č. 5, s. 19

Zajímavý postoj k výročí vzniku dokumentu, který se přímo podílel na rozkladu komunistického režimu, zaujal levicový tisk *Haló noviny*. Na stránkách tohoto periodika se čtenář nedočte téměř nic o Chartě 77, natož o reakci režimu na ní, tzv. Antichartě. Jediný článek věnovaný Chartě 77 můžeme najít ve výtisku ze 7. ledna 1997, jehož autorem je Václav Kvasnička. Při čtení tohoto článku se čtenáři chvílemi může zdát, jakoby se vrátil do dob tuhé „normalizace“. Některé výrazy a argumentace autora článku jsou jako vystřiženy ze stran *Rudého práva* a čtenář tak může mít pocit, že kampaň tzv. Anticharty ještě neskončila, naopak, že pokračuje dodnes. V Kvasničkově stati se totiž nelze dočíst ani o příčinách vzniku ani o zásluhách Charty 77, pouze se z jejího obsahu dozvíme, jak byla činnost signatářů Charty 77 napojena na americké jednotky CIA, jak byla podporována „multimilionářem“ Sorošem a jeho prostřednictvím spojena s bankovními kruhy Rothschildů.⁹⁹ Z článku se tak nedozvíme nic jiného než to co z normalizačního tisku, a sice že Charta 77 působila v „žoldu imperialistů“ za pomoci „krvelačných agentů“ CIA.

Stanovisko, že se krajně levicově orientovaní občané a podobně zaměřená média s fenoménem Charty 77 zřejmě stále nemohou smířit, je možné vyčíst i z fejetonu *Lidových novin* s názvem *Skuteční autoři Charty 77*. Autor fejetonu zde konstatuje že, na jisté tiskové konferenci KSČM uvedl místopředseda strany Balín, že skutečnými autory textu Prohlášení Charty 77 nejsou Kohout, Havel či Patočka, nýbrž Ransdorf, Grebeníček a Klanica. Text měl být následně uveden do praxe, avšak dřív než mohlo být takto učiněno, zcizen výše zmiňovanými disidenty.¹⁰⁰ Zda autor fejetonu vychází ze skutečných výroků tehdejšího místopředsedy KSČM není jisté. Fejeton zde byl uveden pouze pro ilustraci, jak je dodnes na Chartu 77 s největší pravděpodobností nahlíženo krajní levicí.

⁹⁹ KVASNIČKA, V. Proč zamlžují Chartu 77? *Haló noviny*, leden 1997, roč. 7, č. 6, s. 5

¹⁰⁰ Skuteční autoři Charty 77. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. leden 1997, roč. 10, č. 3, s. 16

V lednu roku 1997 vyšlo 33. číslo časopisu *Revolver Revue*, jehož velkou část redaktoři věnovali fenoménu tzv. Anticharty. Redaktoři časopisu se k tzv. Antichartě vrátili ve snaze přiblížit českým občanům události z konce ledna a začátku února roku 1977. Na stránkách periodika otiskli dobové články z *Rudého práva* a *Dikobrazu*, které zveřejňovaly jména signatářů tzv. Anticharty a hanobily chartisty. Dále byla v tomto čísle časopisu otištěna řada rezolucí odsuzující chartisty a přitakávající signatářům tzv. Anticharty, které rovněž zveřejňovala výše zmíněná dobová periodika. Redaktoři *Revolver Revue* k obecným informacím o tzv. Antichartě připojili také svůj komentář, kdy konstatují, že „protichartistická kampaň [...] vyvolává celou řadu zásadních otázek. Nezdá se, že na ně může uspokojivě odpovědět zdvořilé či zpupné mlčení, anebo velkorysá či zbabělá snaha přesvědčovat sebe i jiné, že čas vše zahojí. [...] Ušlechtilá přání, aby nad nenávistí zvítězila láska, se totiž snadno může stát i šikovným ospravedlněním situace, kdy nad pravdou vítězí lež či mnohem častěji spíš už jen pouhá lhostejnost.“¹⁰¹ Z těchto řádek je zřejmé, že redaktorům *Revolver Revue* nejde o odsouzení samotného aktu podpisu svolání, ale vyplývá z nich rozhořčení nad přístupem signatářů tzv. Anticharty ke svému činu, kdy se k němu nedokážou postavit čelem a uznat slabost, která je tehdy k takovému činu vedla.

Za zmínku také stojí rozhovor se signatářem Charty 77 Janem Thomou, který byl uveřejněn rovněž v *Revolver Revue* č. 33. Thoma se na rozdíl od jiných signatářů Charty 77 (Battěk, Ruml, Vaculík aj) vyjadřuje o antichartistech velice nevybíravě. „*Já bych chodil kanálem, kdybych ji podepsal. Antichartu nemusel podepisovat nikdo. Na rozdíl od Charty, kdy člověk s podpisem přijímal důsledky, [...]*“¹⁰² komentuje čin signatářů tzv. Anticharty Thoma. Také podle něj šlo o selhání intelektuálů, i když přiznává, že důvody k podepsání byly různé. Thoma se vyjadřuje

¹⁰¹ POKORNÁ, T. Pod souhrnným názvem Anticharta. *Revolver Revue*, leden 1997, č. 33, s. 247

¹⁰² MACHONIN, J. Tři Rozhovory. *Revolver Revue*, leden 1997, č. 33, s. 207

také k často diskutovanému podpisu Jana Wericha pod provoláním. Podle něj jistě nemusel vědět, co podepisuje, ale mohl svůj podpis odvolat, což neudělal.¹⁰³ Právě osoba Jana Wericha je nejčastěji diskutovaným případem podpisu tzv. Anticharty. I k této skutečnosti se však v práci ještě dostaneme.

Na stránkách téhož čísla *Revolver Revue* je také otištěn rozhovor s Davidem Němcem, synem jednoho z prvních signatářů Charty 77 Josefa Němce. Na otázku *Jak se lidi, mezi kterými jsi žil, dívali na antichartu?* odpovídá Němec s humorem. Říká, že na adresu tzv. Anticharty si všichni dělali spíše legraci a podle jeho slov jim byl svět herců příliš vzdálen nato, aby se tím nějak zabývali.¹⁰⁴ S odpovědí Davida Němce se nám tak otvírá další pohled, jakým byla tzv. Anticharta vnímána v okruhu některých signatářů Charty 77. Z jeho slov vyplývá, že ji nebrali příliš vážně a nijak zvlášť se jich nedotýkala.

Po nebyvalém úspěchu 33. čísla časopisu *Revolver Revue*, jehož se prodalo velké množství kusů, vydali redaktoři časopisu v roce 2002 u příležitosti 25. výročí vzniku Charty 77 publikaci s příznačným názvem *Anticharta* (viz výše). Obsah publikace tvoří především reprint stránek otištěných právě v *Revolver Revue* č. 33, doplněný o nově objevené fotografie z archivů ČTK, zachycující události z Národního divadla a Divadla hudby. V úvodu publikace jsou pak reflektovány některé novinové články věnující se tzv. Antichartě a především vyjádření některých signatářů Charty 77 i tzv. Anticharty k tomuto tématu v médiích. Na těchto příkladech se redaktoři *Revolver Revue* pokusili veřejnosti přiblížit, jakým způsobem je dnes na fenomén tzv. Anticharty nahlíženo jejími aktéry i oběťmi. Jak už bylo konstatováno, podepsání tzv. Anticharty podrobují redaktoři *Revolver Revue* v této publikaci ostré kritice.

---

¹⁰³ Tamtéž, s. 207

¹⁰⁴ KARLÍK, V., POKORNÁ, T. Magor tvrdil, že jsem nechtěl vynášet koše. *Revolver Revue*, leden 1997, č. 33, s. 227-229

K dvacátému výročí vzniku Charty 77 vyšla také publikace s názvem *Charta 77 očima současníků* (viz výše). Jádro publikace tvoří vzpomínky a zamyšlení několika signatářů Charty 77 či jejích spolupracovníků. Druhá část monografie obsahuje anketu o Chartě 77. Několik signatářů i nesignatářů Charty 77 bylo osloveno autory publikace a bylo jim položeno několik otázek týkajících se nejen vzniku a činnosti Charty 77, ale také samotné kampaně tzv. Anticharty. Názory signatářů i nesignatářů Charty 77 se v názorech na Antichartu liší, bez ohledu na to, do jaké skupiny jednotlivý dotázaný patří (signatář či nesignatář).

Většina dotazovaných signatářů Charty 77 se shodovala v tom, že tzv. Anticharta představovala pro její signatáře otevřenou bránu k dobrým ziskům a společenské popularitě. Někteří ji podle svých slov vnímají doslova jako mravní kolaps naší tehdejší kulturní scény (R. Battěk, O. Bednářová, T. Hradílek). Jiní jsou k signatářům tzv. Anticharty shovívavější a samotnou akci hodnotí jen jako podlou snahu režimu využít umělce ke svým záměrům (Z. Jičínský, P. Rychetský, V. Šilhán). Někteří jdou ve své obhajobě umělců ještě dále a vyjadřují lítost nad jejich údělem (M. Rút Křížková, V. Malý). Objevují se zde i názory, že tzv. Anticharta byla akcí, která Chartě 77 nejen uškodila, ale také pomohla tím, že ji zpopularizovala (J. Ruml, T. Vrba).¹⁰⁵

V odpovědích nesignatářů můžeme zaznamenat podobné názory, jako u signatářů Charty 77. Většina se k tzv. Antichartě vyjadřuje spíše neutrálně a chápe ji jako hysterickou reakci režimu, jíž padla za oběť naše tehdejší kulturní „elita“. Zatímco někteří signatáře tzv. Anticharty obhajují, např. Ilja Racek konstatuje: *„Po nátlaku a z existenčních obav ji podepisovali i slušní lidé, kteří neměli dostatek odvahy a 'protestovali' proti něčemu, co nesměli znát,“*¹⁰⁶ jiní nejdou daleko pro ostrá slova, kterými dávají najevo opovržení výše jmenovanými - např. Petr Placák říká: *„Samozřejmě jsem všechny signatáře 'anticharty' považoval za*

¹⁰⁵ Charta 77 očima současníků, s. 209-272

¹⁰⁶ Tamtéž. s. 288

zbabělce. [...] Považuji 'antichartu' z morálního hlediska za horší, než bylo prorežimní vystoupení umělců v Národním divadle za heydrichiády, protože tehdy šlo o krk.“¹⁰⁷

Ačkoli řada signatářů i nesignatářů Charty 77 hodnotí tzv. Antichartu především jako akt donucení vůči umělcům, přeci jen se řada z nich nad některými podpisy pozastavuje, především pak nad podpisem Jana Wericha. Zvláště jeho účast na shromáždění umělců byla pro mnohé velkým zklamáním (Fr. Čejka, Jan Placák, z nesignatářů Charty 77 pak Petr Placák).¹⁰⁸ Vzhledem k tomu, jak často se mnozí o osobě Jana Wericha vyjadřují v souvislosti s tzv. Antichartou, bude tomuto fenoménu ještě věnován prostor (viz kap. 4.6).

4.3 Pokusy o reflexi tzv. Anticharty v následujících letech

Ani s přelomem tisíciletí se na událost tzv. Anticharty v médiích a v samotné společnosti nezapomíná. Akce je vzpomínána v různých rozhovorech s chartisty i antichartisty (signatáři tzv. Anticharty – pozn. aut.) i v jejich memoárech.

Na propagandistické vření kolem tzv. Anticharty ve své memoárové knize vzpomíná např. Vlasta Chramostová. Ve svých vzpomínkách popisuje neutěšenou situaci na různých pracovištích, kde ředitelé přemlouvali zatvrzelé či váhající k podpisům. Jak uvádí sama herečka, byla i místa, kde listina tzv. Anticharty byla pracovníkům předkládána spolu s výplatní páskou. Když se totiž nepodařilo sjednotit dělníky ze závodů, podotýká Chramostová, k veřejným manifestačním vystoupením, jak tomu bylo v 50. letech, stal se aspoň podpis členů kulturní fronty hlavním politickým požadavkem.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Tamtéž. s. 285

¹⁰⁸ Tamtéž. s. 209-291

¹⁰⁹ CHRAMOSTOVÁ, V. *Vlasta Chramostová*. Brno: Doplněk, 2011. ISBN 978-80-7239-268-1. s. 220 (dále jen: Vlasta Chramostová, s...)

Chramostová jako mnozí jiní konstatuje, že na nepřátelský tón kampaně proti Chartě 77 reagovali občané nanejvýš zdrženlivě a samotná kampaň vyvolala větší zájem o Chartu 77. Ti, kdo se vyjádřili na adresu tzv. Anticharty kladně podle svého přesvědčení, byli podle herečky již dávno známí přísluhovači režimu. Chramostová konstatuje, že kampaň Anticharty sice nepoštvála občany proti signatářům Charty 77, ale pohřbila představy o umělecké a občanské důstojnosti.¹¹⁰ Tzv. Anticharta tedy pro herečku znamenala na jedné straně zviditelnění samotné Charty 77, na straně druhé však doklad mravního úpadku československé společnosti a zvláště naší kulturní scény.

Vedle dalších umělců se ke svému podpisu pod tzv. Antichartou vyjadřuje i herečka Jiřina Jirásková. Podle svých slov dokument podepsat nechtěla, ale ze strany režimu byl na ni vyvíjen nátlak. Ve své memoárové knize vydané roku 1999 píše, že měla před časem možnost nahlédnout do svazků uložených v archivu ministerstva vnitra a našla v nich jména informátorů na ní v té době nasazených. Mezi těmito informátory našla i člověka, který na ni v té době nejvíce naléhal, aby svolala k podpisu, a jeho „přátelské výstrahy“ byly podle jejích slov důvodem k napsání dopisu Svazu českých dramatických umělců a tím tedy připojení podpisu pod tzv. Antichartou.¹¹¹ Herečka přiznává, že tento akt tíží její svědomí dodnes. Dále však konstatuje, že nadále po několik dalších let nesměla pracovat před kamerou a mikrofonem.¹¹² Pokud její podpis tedy nevedl k žádnému existenčnímu ani pracovnímu zvýhodnění, je s podivem, že herečka svůj podpis na listiny neodvolala nebo se o to aspoň nepokusila.

V souvislosti s podpisem Jiřiny Jiráskové pod tzv. Antichartou je třeba zmínit, že o této skutečnosti informoval i článek z *Lidových novin* z června

---

¹¹⁰ Tamtéž. 227-230

¹¹¹ KOENIGSMARK, A. *Jiřina Jirásková o sobě*. Praha: Formát, 1999. ISBN 80-86155-18-8. s. 260 (dále jen Jiřina Jirásková, s...)

¹¹² Tamtéž, s 261

roku 1999. Byl napsán u příležitosti hereččina vítězství v anketě o „nejsympatičtější ženu roku“. Autorka článku ve své stati konstatuje, že Jiřina Jirásková tzv. Antichartu podepsat odmítla. Dále se v článku píše, že kvůli odmítnutí podpisu bylo herečce zakázáno vystupovat ve filmu, televizi i v rozhlase.¹¹³ Výroky žurnalistky svědčí o neznalosti osoby, o které se rozhodla psát článek a z toho důvodu také neprofesionalitě, jak ostatně konstatovali i redaktoři *Revolver Revue* v publikaci *Anticharta*.¹¹⁴ Je možné, že žurnalistka jen nechtěla ubírat na „sympatičnosti“ ženě, která zrovna zvítězila v anketě čtenářů.

Snad nejznámějším případem propírání faktu podepsání či nepodepsání tzv. Anticharty je případ jedné z našich nejpopulárnějších zpěvaček Heleny Vondráčkové. V rozhovoru pro *Lidové noviny* z října roku 2000 prohlašuje: „Žádnou antichartu a podobné pamflety jsem nikdy nepodepsala.“¹¹⁵ Její podpis však v Rudém právu mezi ostatními zveřejněn byl. Podle svých slov Helena Vondráčková sice zpívala v době „normalizace“, ale jak sama říká, činila tak s „čistým štítem“, protože nezpívala písně „oslavující a propagující nenáviděný režim“, ani se s tímto režimem neztotožňovala.¹¹⁶ Jiného názoru na osobu Heleny Vondráčkové je publicista Jan Rejžek, který zpěvaččin štít až tak čistý nevidí. Jeho ostatně Vondráčková také žalovala za výrok, že je dnes stále na výsluní díky svým „mafiánským kontaktům z dob normalizace“.¹¹⁷ O tomto soudním sporu informuje například jedno z listopadových čísel *Lidových novin*. V něm je také uveden výrok Vondráčkové, že tzv. Antichartu údajně podepsat nemohla, protože byla v té době na

¹¹³ PĚLÁČKOVÁ, A. Nejsympatičtější Češkou je Jiřina Jirásková. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, červen 1999, roč. 12, č. 143

¹¹⁴ *Anticharta*, s. 5

¹¹⁵ TURKOVÁ, M. Měla jsem snad emigrovat? *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. říjen 2000, roč. 13, č. 247, s. 25

¹¹⁶ Tamtéž, s. 26

¹¹⁷ HRADECKÁ, D. Vondráčková chce omluvu od kritika. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. listopad 2001, roč. 14, č. 256, s. 6

koncertním zájezdu v Německu.¹¹⁸ Vondráčková měla sice u soudu svědka, který doložil, že v den podpisové akce mimo Prahu skutečně byla, ale to nic nemění na skutečnosti, že podpisový arch nemohla podepsat dodatečně, jako mnozí jiní umělci.

Zvláště schizofrenní jsou odpovědi Jiřího Korna v rozhovoru pro magazín *Lidových novin Pátek* ze srpna roku 2000, s příznačným názvem *Nemám rád bordel*. Interview se vyvíjelo tímto směrem: „*Podepsal jste někdy nějakou petici?*“ „*Podepsal.*“ „*Jakou?*“ „*Chartu.*“ „*Vážně? Měl jste z toho problémy?*“ „*Ne, žádné problémy, vlastně naopak. Prostě...když teď mluvíte o těch peticích, oni tenkrát udělali takovou...no to vy nevíte.*“ „*Myslíte antichartu? [...]*“ „*No, no, no. Tak to jsem podepsal.*“ [...] „*A proč?*“ „*Protože mi nic jiného nezbývalo, když jsem chtěl pracovat.*“¹¹⁹ Odpovědi Jiřího Korna snad ani nepotřebují komentář, mluví samy za sebe. Není divu, že po těchto výrociích označil Jan Rejžek se sarkasmem jemu vlastním Helenu Vondráčkovou a Jiřího Korna za „chartisty roku“.¹²⁰

V rozhovoru pro *Magazín Dnes* z října roku 2001 se o tzv. Antichartě zmiňuje také Karel Gott. Prohlašuje, že okolnosti kolem tzv. Anticharty spočívaly v tom, že umělci tehdy režimu „skočili na špek“, že je využil. Tím ze sebe mnohonásobný Český slavík snímá veškerou odpovědnost a ještě se obhajuje, že nikdy „[...] *nesloužil ani nezpíval za tyranů. Jestliže tady byla tyranie, tak začátkem padesátých let, a to jsem měl kliku, že jsem v těch letech, nebo dokonce za protektorátu, nezpíval.*“¹²¹ Je patrné, že ve výpovědích Gotta a Vondráčkové můžeme najít společné znaky. Oba podle svých slov mohli svobodně tvořit v době „normalizace“, aniž by se tím nějakým způsobem kompromitovali. Pokud však přihlédneme ke společenským a kulturním poměrům v době „normalizace“, je velice nepravděpodobné, že by tomu tak skutečně mohlo být.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 6

¹¹⁹ KALENSKÁ, R. Nemám rád bordel. *Pátek Lidových novin: páteční magazín Lidových novin*. srpen 2000, č. 33, s. 7

¹²⁰ Z mého deníčku, s. 507

¹²¹ *Magazín Dnes: příloha MF Dnes*. 2001, č. 42, s. 10

Karel Gott zřejmě nevidí rozpory ani ve svých výročích, které v témže rozhovoru pro *Magazín Dnes* prohlásil na adresu normalizačního prezidenta Gustáva Husáka. Podle něj to byl inteligentní člověk, který uměl s umělci mluvit na konkrétní téma a zároveň nesnášel StB, protože byl v 50. letech vězněn.¹²² Gott zřejmě nebere v potaz fakt, že ačkoli Husák podle jeho slov StB nesnášel, je zajímavé, že v době jeho úřadu stále sloužila jako represivní nástroj vlády.

Jednou ze zajímavostí spojenou s fenoménem tzv. Anticharty je figurování Jiřího Suchého v této události. Zakladatel divadla Semafor, ačkoli tzv. Antichartu nepodepsal, jeho jméno bylo v jednom z čísel *Rudého práva* otištěno. V článku *Lidových novin*, který zde byl již zmíněn a v němž je propírána kauza Vondráčková-Rejžek, kromě této události věnovala autorka několik řádků samotné Antichartě a padlo zde i jméno Suchého. Podle bývalého vedoucího odboru zábavných programů Pragokonzertu Zdeňka Škrabala, jak píše autorka článku, žádný z umělců podpis pod tzv. Antichartou neodmítl, s výjimkou Jiřího Suchého.¹²³ To, že bylo jeho jméno v *Rudém právu* přesto otištěno, autorka článku však vůbec nezmínila. Přitom právě tato skutečnost by zasloužila jisté osvětlení nebo aspoň patřičnou diskuzi.

4.4 Třicáté výročí vzniku Charty 77

Také po třiceti letech od svého vzniku je událost vzniku Charty 77 ve společnosti vzpomínána. Informací na toto téma se však přeci jen objevuje méně, než tomu bylo při dvacátém výročí vzniku této iniciativy. Nutno říci, že čím delší doba uplynula od vzniku Prohlášení Charty 77 a od Sametové revoluce, je toto občanské hnutí často zapomínáno a je mu věnováno čím dál tím méně prostoru v médiích. Tím, že zmínky o Chartě

¹²² Tamtéž, s. 10

¹²³ HRADECKÁ, D. Vondráčková chce omluvu od kritika. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, listopad 2001. roč. 14, č. 255, s. 6

77 jsou stále řidší a řidší, málokdy dnes český občan narazí také na informace o vzniku a průběhu kampaně tzv. Anticharty. Bagatelizace a snad záměrné vytěsňování této události z kolektivní paměti národa se tak stává neblahým dokladem toho, jak jsou negativní či neslavné události českých dějin často zastírány. Zda se tak děje pro klid duše samotných aktérů shromáždění v Národním divadle a Divadle hudby či z důvodu nezájmu veřejnosti o toto téma snad brzy někdo osvětlí. Účelem této práce je však reflektovat informace, které jsou k dispozici a ne pátrat po příčině opadnutí zájmu o toto téma.

Roku 2007 věnovaly *Lidové noviny* tématu Charty 77 přílohy několika lednových čísel tohoto deníku. Dne 8. ledna 2007 byl na stránkách jedné z těchto příloh otištěn rozhovor, v němž odpovídá jeden ze signatářů Charty 77 biskup Václav Malý na otázky týkající se zuřivé kampaně, kterou tehdejší vládní moc spustila proti chartistům krátce po vydání Prohlášení Charty 77. Biskup konstatuje, že reakce režimu ho tehdy překvapila, protože ačkoli se v případě Charty 77 jednalo o dobrovolnou občanskou iniciativu, u vládnoucí garnitury vyvolávala zdání organizovaného odporu. Na druhou stranu kampani přiznává, podobně jako několik dalších signatářů Charty 77 (např. J. Ruml, V. Chramostová) zásluhu na zviditelnění a zpopularizování Charty 77.¹²⁴ Své názory na podepisování tzv. Anticharty a na její signatáře Václav Malý osvětlil již v roce 1991 v rozhovoru pro časopis *Reflex*¹²⁵ a o jeho stanoviscích k této akci se můžeme dočíst také v publikaci *Charta 77 očima současníků*¹²⁶ (tato vyjádření také viz výše).

Dne 10. ledna 2007 věnovaly *Lidové noviny* celou přílohu samotné kampani tzv. Anticharty. Příloha obsahuje množství článků a rozhovorů na toto kontroverzní téma. Ve stati Ondřeje Austa *Rozkaz KSČ: Ihned*

¹²⁴ MALECKÝ, R. Málem nás opravdu zničili. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 7, s. I přílohy

¹²⁵ Břemeno odpovědnosti. *Reflex: CS – Společenský týdeník*, leden 1991, roč. 2, č. 4, s. 6-7

¹²⁶ ČISAŘOVSKÁ, B. *Charta 77 očima současníků: Po 20 letech*. Brno: Doplněk, 1997.

zničit! je předkládáno stanovisko Petra Cajthamla z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu ohledně propagandistické kampaně, kterou režim proti Chartě 77 rozpoutal. Tuto kampaň označuje historik, jak informuje Aust, za projev negativní propagandy, jíž režim upozorňoval na své nepřátele a urážel je, přičemž potřeboval mít dojem, že občané stojí za ním.¹²⁷ O tom, že režim potřeboval veřejný souhlas občanů s odsouzením Charty 77, jsme se přesvědčili v rezolucích pracujících a zvláště pak ze samotného podepisování tzv. Anticharty.

V článku Karla Skřivana z téhož čísla *Lidových novin* rozlišuje autor dva rozměry protichartistické kampaně. Jak Skřivan konstatuje, že v kampani šlo na jedné straně o podporu vedení státu za jakýchkoli okolností a na straně druhé pošpinění těch, kteří Chartu 77 podepsali či se s názory jejích signatářů ztotožňovali. Podle Skřivana se první rozměr kampaně vedle rezolucí pracujících uplatnil především na shromáždění v Národním divadle a Divadle hudby. Režim tak pro svůj propagandistický hon využil „[...] *známé a uznávané tváře, tvůrce veřejného mínění, kteří jsou schopni svými postoji a názory ovlivnit širší veřejnost.*“¹²⁸ Podle autora tak byla kampaň z pohledu režimní propagandy úspěšná. Žurnalista však nebere v potaz ohlasy občanů na kampaň, které byly téměř nulové a také fakt, že vládní špičky musely propagandistické vření ukončit, protože si samy uvědomovaly, že kampaň proti Chartě 77 tuto iniciativu lidem spíše přibližovala, než aby je vůči ní poštvála.

V článku s názvem *Kolaborace s režimem? Jak kdo...* podává autorka Jana Machalická obraz podepisování tzv. Anticharty v regionálních divadlech a divadlech na malých městech. Žurnalistka podotýká, že scénář podepisování byl téměř stejný jako v ND, ale herci těchto malých divadel byli často ve složitější situaci. Pokud totiž podepsat odmítli, mohli

¹²⁷ AUST, O. Rozkaz KSČ: Ihned zničit! *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 9, s. II přílohy

¹²⁸ SKŘIVAN, K. Úspěšná mediální kampaň loajality. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 9, s. III přílohy

se dostat do závažných existenčních problémů, protože na malém městě se herec neschová tak snadno jako v Praze. Jak se můžeme z článku také dovědět, vrcholem zpupnosti některých ředitelů těchto malých divadel bylo to, že pokud se některým hercům podařilo z podpisu „vykroutit“, posílali ředitelé na Svaz československých dramatických umělců seznamy všech zaměstnanců. V závěru stati autorka konstatuje, že smutnou historii tzv. Anticharty nelze „zlehčovat a bagatelizovat“. K tomu však dodává: „*Na druhé straně tvrdit, že české herectvo kolaborovalo, je nesmysl. Podepisovalo jednu z odporých rezolucí, kterými režim nešetřil, a vesměs se stydělo.*“¹²⁹ Použit pro čin naší tehdejší umělecké scény výraz „kolaborace“ by byl vskutku trochu expresivní. Jejich jednostranná obhajoba však také není na místě, zvláště když pocit „studu“ za své konání dodnes přiznala jen hrstka signatářů.

Na stránkách přílohy *Lidových novin* č. 9. je otištěn také rozhovor s dcerou jednoho z duchovních otců Charty 77 Jana Patočky teatroložkou Janou Patočkovou. Jak už vyplývá z názvu článku *Bylo to hanobení nás všech*, Jana Patočková považuje setkání v ND za ostouzení přítomných a zároveň celé naší společnosti.¹³⁰ Z jejích slov je patrné, že její náhled na život se příliš neliší od filosofie jejího otce, který Chartě 77 vetkl především její morální rozměr. Dokladem toho jsou také slova Jany Patočkové, že při souzení lidí za podobné skutky je stále třeba odlišit aktivní přísluhovače režimu od těch, kteří byli „jen“ konformní. Patočková říká: „*Když budeme říkat, že donašeč byl stejný jako ti, kteří se jenom báli nebo byli poslušní, případně zblblí, relativizujeme všechno, a především morální základy společnosti a ocitáme se tam, kde je všechno dovoleno. Pořád přece musíme rozlišovat mezi těmi, kteří mířili revolverem, a těmi, na které se mířilo.*“¹³¹

¹²⁹ MACHALICKÁ, J. Kolaborace s režimem? Jak kdo... *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 9, s. IV přílohy

¹³⁰ MACHALICKÁ, J. Bylo to hanobení nás všech. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 9, s. IV přílohy

¹³¹ Tamtéž, s. IV

Za zmínku také stojí jistá polemika Jany Patočkové s redaktorkou Janou Machalickou, která v předešlém článku prohlásila, že v mimopražských divadlech se herci nějakou Istí často dokázali vyhnout podpisu pod tzv. Antichartou. Patočková tento fakt zpochybňuje se slovy, že jediný člověk, o kterém ví, že nepodepsal, byl následně ignorován či napadán svými kolegy. Dělo se tak podle jejích slov z důvodu, že pokud na sebe člověk vezme takové břímě očernění sebe sama, nemůže odpustit tomu, kdo jej odmítne.¹³² To jsou však dva různé názory na tuto problematiku. Toho, kolik lidí podepsalo či nepodepsalo arch s textem prohlášení v mimopražských divadlech, se dnes již zřejmě nikdo nedopátrá, stejně jako v případě účastníků shromáždění v pražských divadlech.

Jako završení tématu tzv. Anticharty v příloze Lidových novin č. 9 otiskli redaktoři tohoto deníku samotné provolání *Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru*, tedy text tzv. Anticharty.¹³³ Je pravdou, že k tomu, aby se člověk něco dozvěděl o kampani vedené proti Chartě 77, částečně postačí přečíst si právě text provolání. Dokument *Za nové tvůrčí činy...* je věrným obrazem doby, ve které vznikl a čtenář si tak může snáze navodit atmosféru, ve které umělci slavnostně přitakávali režimu.

K podpisové akci z ledna a února roku 1977 lidem přezdívané Anticharta se k třicetiletému výročí vyjadřuje i periodikum *Literární noviny*. V článku nazvaném *Mravní otázky kolem „anticharty“* je rozebíráno několik aspektů této neslavné události československých dějin. Autor stati Jaroslav Kohout konstatuje, podobně jako Jana Patočková v rozhovoru pro *Lidové noviny* (viz výše), že režimu v tomto případě nešlo o hanobení kulturní „elity“, ale jednalo se o snahu zlomit jakoukoli vůli k odporu v celé společnosti.¹³⁴ Naše umělecká scéna a především populární herci a

¹³² Tamtéž, s. IV

¹³³ Prohlášení známé jako Anticharta. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 9, s V přílohy

¹³⁴ KOHOUT, J. Mravní otázky kolem Anticharty. *Literární noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 18, č. 6, s. 2

zpěváci měli pouze posloužit k tomu, aby šli příkladem občanům, kteří jejich tváře znali z televizních obrazovek. Režim si byl takového vlivu známých osobností vědom a dokázal toho patřičně využít.

Jak už vyplývá z názvu článku, autor se v něm pokusil zachytit některé mravní aspekty, které jsou s fenoménem tzv. Anticharty spojené. Opět podobně jako Jana Patočková klade důraz na to, že je třeba rozlišovat mezi těmi, kdo se svému zostuzení nedokázali postavit, a těmi, kteří režimu poslušně sloužili jako naháněči, a mezi pokrytci – ti vinili odbojné umělce, že svým chováním údajně vždy poškozovali zbytek sboru. Svou stať autor filozof končí se slovy, že je třeba vzdát hold každému, kdo normalizační éru překonal s čistým štítem. K tomu však dodává, že „solidnost a pracovitost“ by měly být ve společnosti samozřejmostí a nejen doménou vyvolených ale většiny členů společnosti. Článek pak zakončuje úvahami z Patočkovy filozofie: „*Jemnější vymezení pojmů a přesnější popis fenoménů, [...], našemu mravnímu ozdravení přispějí víc než hromadné odmítání nebo přitakávání.*“¹³⁵

V jednom z lednových čísel časopisu *Respekt* je otištěn článek s názvem *Charta jako pozitivní mýtus*. Autor Martin M. Šimečka, syn významného disidenta a spisovatele Milana Šimečky, poukazuje na zajímavý aspekt pojící se k Chartě 77 a tzv. Antichartě. Je všeobecně známé, že Charta 77 byla téměř výlučně českou záležitostí. Šimečka konstatuje, že hlavním argumentem, který Slováci uvedli jako důvod nepodepsání Charty 77, byla výtka, že si to zase Praha udělala jednou po svém, po česku. Příčinou toho, že mezi prvními signatáři figuroval slovenský spisovatel Dominik Tatarka, bylo podle autora článku to, že se v té době zrovna nacházel v Praze.¹³⁶

To, že se Charta 77, jako forma jednoho z mála otevřených bojů proti režimní zvlášti v Československu, stala výlučně českou záležitostí, je jistě smutným mementem naší společnosti. Paradoxem však je, jak podotýká

¹³⁵ Tamtéž, s. 2

¹³⁶ ŠIMEČKA, M. M. Charta jako pozitivní mýtus. *Respekt*. leden 2007, roč. 18, č. 2, s. 3

Šimečka, že naproti tomu tzv. Anticharta zůstává „společnou hanbou česko-slovenskou“. Při sestavování seznamu jmen umělců pozvaných na shromáždění do Národního divadla a Divadla hudby režimní špičky vsutku nezapomněly ani na slovenské představitele naší umělecké scény. Proto na podpisovém archu tzv. Anticharty nechybí podpisy jak českých, tak slovenských populárních i méně známých zástupců československé kulturní fronty. „*Tehdejší režim, na rozdíl od disidentů, uvažoval vsutku federálně,*“ vtipně podotýká na závěr své stati Šimečka.¹³⁷

Významnému jubileu Charty 77 je v jednom z dalších čísel *Lidových novin* věnován také článek s názvem *Chartisté a ztracená generace*. Autor stati Tomáš Vystrčil se zde věnuje dopadu činnosti Charty 77 na jeho generaci. Kromě toho také předkládá svůj názor na to, proč umělci téměř bez výjimky tzv. Antichartu podepsali. Podle něj o této nelze mluvit jako o aktu teroru ze strany režimu ani nesouhlasí s tím, že by umělci byli k podpisu nuceni. Kvůli své kariéře byli podle něj ochotni obětovat svou čest a svědomí, čímž odhodili veškeré morální cítění, „*jako kdyby morálka byla jen cosi sekundárního, [...], a netýkala se ve skutečnosti toho vůbec nejdůležitějšího v lidském životě, totiž péče o duši.*“¹³⁸ Z Vystrčilova konstatování je zřejmé, že akt naší umělecké „elity“ považuje především za morální poklesek a jako takový by se neměl zastírat výmluvami o činu z donucení či strachu o budoucí existenci.

U příležitosti tragické události sebevraždy hudebního skladatele Karla Svobody se k výročí tzv. Anticharty vyjadřuje v jednom ze svých postřehů také Jan Rejžek. Skladatel se totiž rozhodl ukončit život právě v den třicátého výročí shromáždění hudebních umělců v Divadle hudby, kde, jak informuje Rejžek, seděl Svoboda za předsednickým stolem vedle Gotta a Pilarové a sám zde také promluvil „ve jménu socialismu a míru“. Jak

¹³⁷ Tamtéž, s. 3

¹³⁸ VYSTRČIL, T. Chartisté a ztracená generace. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2007, roč. 20, č. 13, s. 11

Rejžek konstatuje, ani jemu však nebránilo svědomí převzít v roce 1989 titul zasloužilého umělce. Tuto skutečnost Rejžek zmiňuje v reakci na média, která Svobodovu smrt „srdcervoucně oplakávala“, což sám velmi kritizuje. Sám sebe se pak ptá: „*Máme litovat i ty nadané, kdož sloužili Mefistovi?*“¹³⁹

4.5 Další reflexe tzv. Anticharty

V roce 2010 vyšel v nakladatelství XYZ životopis herečky, která je neodmyslitelně spjata s událostí tzv. Anticharty, a to Jiřiny Švorcové. Právě Jiřina Švorcová přečetla 28. ledna 1977 na shromáždění dramatických umělců v Národním divadle text provolání Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru. Postava této herečky a její role na shromáždění je dodnes námětem různých názorových sporů a polemik. Zatímco jedni Švorcovou mohou obhajovat, že provolání přečíst musela a že jí nic jiného nezbývalo, jiní konstatují, že herečka přečetla provolání s patosem, který vyvěral z jejího vlastního přesvědčení o oprávněnosti samotné akce.¹⁴⁰ Jádrem této polemiky se nám může otevřít v jasnějším světle právě v hereččině memoárové knize od Miroslava Graclíka *Jiřina Švorcová osobně*.¹⁴¹

Ve vzpomínkové knize ženy, která se do paměti národa zapsala jako hvězda normalizačního seriálu *Žena za pultem*, se lze mimo jiné dočíst, jaký postoj herečka zaujímala k tehdejšímu zřízení a jaký názor měla na samotnou akci tzv. Anticharty. Potom, co přišlo ve vzpomínkovém rozhovoru s publicistou Graclíkem na řadu téma tzv. Anticharty, Švorcová se nejprve vyjádřila k samotné Chartě 77. Na její adresu prohlásila: „*Neznám už dnes přesné znění Charty a nevím, jestli to, co jsem znala tehdy jejím přesným zněním bylo, ale byla jsem*

¹³⁹ REJŽEK, J. *Z mého deníčku. Druhá porce 2003-2009*. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-452-9. s. 292

¹⁴⁰ např. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. 1997, roč. 10, č. či *Respekt*. 1997, roč. 8, č. 7

¹⁴¹ GRACLÍK, M. *Jiřina Švorcová osobně: zpověď Ženy za pultem*. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-404-8 (dále jen Jiřina Švorcová osobně, s...)

přesvědčena, že každý, kdo to myslí se socialistickou kulturou dobře, mohl v té době najít dostatek prostoru pro tvůrčí činnost. [...] Proces uvolňování atmosféry ve společnosti i v tvůrčí oblasti byl nastartován a bylo jen otázkou času, kdy dosáhne obecně uspokojivé podoby, [...].“¹⁴²

Z tohoto konstatování je zřejmé, že herečka považovala Chartu 77 za iniciativu, která bránila rozkvětu socialistické kultury a záměrně ho brzdila vývoj ve společnosti, který se podle ní vyvíjel správným směrem.

Samotné shromáždění v Národním divadle vnímala Švorcová podle svých slov jen jako přihlášení se k socialistické kultuře, kde podle ní vůbec nešlo o to odsoudit „odpadlíky“, ale pouze je pojmenovat.¹⁴³ Je zřejmé, že pokud někdo označí konkrétní osoby za „odpadlíky“, byť je tak jen „pojmenuje“, jak uvedla Švorcová, lidé takto oceňováni jsou zároveň odsouzeni. Z tohoto důvodu je výpověď herečky poněkud nepřesvědčivá.

Z hereččiných slov v knize i z její doživotní podpory KSČM je jasné, že sama věřila v socialismus jako nejlepší formu společenského zřízení, které se nám podle jejích slov však nepodařilo vybudovat ihned na první pokus. Avšak po Graclíkově otázce, zda herečce nevadilo, že zde za minulého režimu byla nesvoboda a nebyla dodržována lidská práva, Švorcová odpovídá slovy: „*K čemu jsou mi lidská práva, když nebudu mít práci a budu bydlet pod mostem?*“¹⁴⁴ Jiřina Švorcová jako dlouholetá členka ÚV KSČ stále věřila, že socialismus je to nejlepší možné státní zřízení bez ohledu na to, zda jsou v takovém státě dodržována základní lidská práva.

Z výše uvedených údajů z knihy *Jiřina Švorcová osobně* je zřejmé, že herečka text provolání přečetla s osobním přesvědčením o jeho pravdivosti. Není divu, že někteří její výstup dnes charakterizují jako patetický přednes osoby, která se s textem tzv. Anticharty zcela ztotožnila.

---

¹⁴² Tamtéž, s. 313-314

¹⁴³ Tamtéž, s. 314

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 319

4.6 Pětatřicáté výročí vzniku Charty 77

Třicet pět let od vzniku pro československé dějiny tak zásadního dokumentu, jakým byla Charta 77, lze rovněž najít v různých publikacích či periodikách reflexi tohoto fenoménu. Ta se však objevuje ještě více pomálu, než tomu bylo u předcházejících výročí. Jistěže se nejedná o významné jubileum vzniku Charty 77, ale přeci jen by se dalo očekávat, že i při této příležitosti bude čtenář nalézat spoustu vzpomínkových statí, připomínající si vznik této občanské iniciativy.

Nutno podotknout, že v tomto případě byla autorka ve svém hledání článků či aspoň nějakých zmínek o tzv. Antichartě v periodickém tisku neúspěšná. Tento neblahý fakt se může jevit jako náhoda, ale skutečností zůstává, že se možná opravdu začíná tato dějinná událost z paměti národa postupně vytrácet. Je pochopitelný trend, že čím déle času od nějaké události uplyne, bude se o ní méně psát a bude méně častěji reflektována. Pokud však média uznají za vhodné, že není třeba tak významnému fenoménu pro československé dějiny, jakým byla tzv. Anticharta, věnovat ani několik vět pro připomenutí, je třeba se nad tím zamyslet. Zřejmě nezbyvá nic jiného, než si opět počkat na další kulaté výročí této události a doufat, že jí média budou věnovat více prostoru.

Za zmínku stojí aspoň vybrané články, které se věnují výročí Charty 77 a jejichž obsah nějakým způsobem s tématem tzv. Anticharty souvisí. Dne 2. ledna roku 2012 vyšel v deníku *Právo* článek Petra Uhla s názvem *Proč se v Chartě 77 sešli lidé tolika názorů*. Jeden ze signatářů Charty 77 považuje za důležité upozornit na to, že důvodem, proč občanská základna Charty 77 byla tak různorodá je fakt, že si tato iniciativa kladla za cíl upozorňovat vládní garnitury na porušování lidských práv ve státě. Autor klade důraz na fakt, že hnutí Charta 77 nebylo „protikomunistickou“ iniciativou, přičemž konstatuje, že dokumenty Charty 77 ani sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných nikdy slovo komunismus či komunistická moc nepoužily. Uhl podotýká, že Charta 77 už vůbec nebyla

politickou opozicí tehdejší vlády a vyjadřuje znepokojení nad tím, že je často dnes takto interpretována.¹⁴⁵ Jako protikomunistickou či protivládní však označily Chartu 77 již tehdy režimní špičky, což bylo důvodem rozpoutání tak zběsilé kampaně proti ní. Tehdejší hlavy státu se natolik obávaly o své postavení, že k tomu, aby donutily obyvatelstvo k odsouzení chartistů, neváhaly využít tehdejší umělecké špičky a známé tváře z televize. Tedy také z důvodu této ostré reakce režimu, který se neštítel sáhnout ani k takovému kroku, že nahnal představitele tehdejší kulturní scény jako stádo do divadel v celém Československu, aby je donutil k podpisu textu svolání proti „rozvratníkům“, se i dnes Charta 77 často interpretuje jako politická opozice oficiální moci.

V jednom z lednových čísel periodika Lidové noviny vyšel článek Petra Placáka (zakladatel nezávislé iniciativy České děti v roce 1988), který je rovněž věnován fenoménu Charty 77. Autor ve své stati vyzdvihuje jak politický, tak mravní rozměr Charty 77, který je podle něj ještě důležitější. Tuto mravní dimenzi, jak autor podotýká, Chartě 77 vetkl filozof Jan Patočka. Mravní rozměr charty 77 je podle Placáka důležitější v tom smyslu, že *„je totiž nadčasový, univerzálně platný a bude existovat dál, i když už lidé nebudou dávno vědět, co byla studená válka.“*¹⁴⁶ Jako lze tedy Chartu 77 chápat jako iniciativu, která vznikla na morálních základech a na základě potřeby „života v pravdě“, lze vidět tzv. Antichartu ve zcela opačném světle. Propagandistické vření, které komunistický režim rozpoutal proti signatářům Charty 77, nemělo nic společného s lidskou důstojností či morálkou. Chartisté byli očerňováni jako největší monstra a lidé byli nuceni těmito oficiálními stanoviskům režimu manifestačně přitakávat. Vyvrcholení tohoto honu na signatáře Charty 77, tedy shromáždění v Národním divadle a Divadle hudby za účelem podepsání textu tzv. Anticharty, tak představuje jeden z tragických

¹⁴⁵ UHL, P. Proč se v Chartě sešli lidé tolika názorů. *Právo: nezávislé noviny*, leden 2012, roč. 22, č. 1, s. 6

¹⁴⁶ PLACÁK, P. Nejdůležitější je mravní rozměr Charty 77. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*, leden 2012, roč. 25, č. 10, s. 14

momentů naší historie. Nakolik se však svým jednáním provinili samotní účastníci shromáždění, představitelé naší kulturní „elity“, je věc názoru a spekulace na toto téma se jistě budou objevovat stále, pokud samotná událost za několik let neupadne v zapomnění.

4.7 Jan Werich a tzv. Anticharta

Vzhledem k tomu, že snad nejčastěji zmiňovanou osobou v souvislosti s podpisem tzv. Anticharty je jeden z našich nejvýznamnějších umělců Jan Werich, byla tomuto fenoménu v diplomové práci věnována celá tato podkapitola. Zvláště s osobou Jana Wericha je spojován fakt, že tzv. Antichartu nepodepsal záměrně, ale domníval se, že jde pouze o prezenční listinu.¹⁴⁷ Pravdivost tohoto výroku je dnes však mnohými zpochybňována. Např. podle redaktorů časopisu *Revolver Revue* je velmi nepravděpodobné, že by někdo archy s tak zřetelným záhlavím mohl považovat za prezenční listiny.¹⁴⁸ V tehdejší době se pořádala řada stranických schůzí, je tedy možné, že Jan Werich skutečně celou akci neprohlédl, zvláště když přihlédneme k jeho již velmi špatnému zdravotnímu stavu. O co se ve skutečnosti jednalo, se však Werich jistě dozvěděl hned ten večer z televize, nejpozději druhý den z tisku. Nikdy však nepožádal o vymazání svého podpisu pod svoláním a ani nedal veřejně najevo, že Antichartu nepodepsal. Jak píše v jeho životopise František Cinger, podle Ondřeje Suchého Werich oznámil svůj údajný omyl ministru Jaromíru Obzinovi a žádal jej, aby jeho stanovisko bylo oznámeno třem osobám: prezidentu Husákovi, Jaroslavu Seifertovi a Václavu Havlovi.¹⁴⁹ Žádnou jinou iniciativu v tomto směru však Werich údajně nevyvíjel.

¹⁴⁷ CINGER, F. *Smějící se slzy aneb Soukromý život Jana Wericha*. Praha: Formát, 2004. ISBN 80-86718-33-6. s. 249 (dále jen: *Smějící se slzy*, s...)

¹⁴⁸ *Anticharta*, s. 5

¹⁴⁹ *Smějící se slzy*, s. 249-250

Trochu v jiném světle je na Werichův podpis pod tzv. Antichartou nahlíženo v jednom z článků časopisu *Respekt*. Podle jednoho z Werichových přátel, signatáře Charty 77 Klementa Lukeše, se Werich po zjištění skutečného stavu věcí pokoušel (marně) dovolat ministru kultury Klusákovi, přičemž chtěl i v televizi vysvětlit, že jeho podpis neznamena odsouzení Charty 77.¹⁵⁰ O tom, nakolik jsou tyto výroky pravdivé, lze dnes už jen spekulovat. Podle žurnalisty z *Respektu* však také nelze vyloučit fakt, že hlavním důvodem Werichovy účasti na shromáždění umělců byl obchod s režimem, kdy by herec dal režimu svou loajalitu výměnou za povolení publikací a provozování hercova umění, což by existenčně zajistilo Werichovu dceru Janu.¹⁵¹ Tento důvod podepsání tzv. Anticharty zní jistě logicky, ale Werich tento motiv svého jednání nikdy nezveřejnil, ani není nikde zaznamenáno, že by se s ním někomu svěřoval. Proto i tento podnět zřejmě zůstane na seznamu dalších domnělých příčin hercova podpisu pod tzv. Antichartou.

Otázka, proč Werich svůj podpis neodvolal, když zjistil, že se skutečně nejedná o prezenční listinu, zůstává tedy stále nezodpovězena. Jeden z možných výkladů této skutečnosti podává Jiřina Švorcová ve své knize *Jiřina Švorcová osobně* (viz výše). Několik dní po shromáždění Werich údajně volal řediteli vinohradského divadla Zdeňku Míkovi, kterému oznámil, že by chtěl své jméno z podpisové listiny smazat, protože se domníval, že podepisuje listinu prezenční. Na to se Míka spolu s několika dalšími členy Svazu československých dramatických umělců (včetně Švorcové) rozhodl, že musí Wericha přesvědčit, aby svůj čin zpět nebral. Údajně to vyřešili tak, že zavolali Miloši Kopeckému, který Werichovi domluvil a tak umělcovo jméno na listině zůstalo.¹⁵² O pravdivosti tohoto

---

¹⁵⁰ PEŇÁŠ, J. Držet lyru a krok: Anticharta – dvacet let od kolektivní kapitulace. *Respekt*. leden 1997, roč. 8, č. 7, s. 10

¹⁵¹ Tamtéž, s. 10

¹⁵² Jiřina Švorcová osobně, s. 316

výroku lze dnes opět jen spekulovat. Osvětlit by jej mohl snad jen někdo z přeživších členů svazu.

S lítostí se o Werichově podpisu pod provoláním vyjadřuje také Ludvík Vaculík, který ho podle jeho slov velmi zklamal. Werich u Vaculíka prý potvrdil podezření, které o něm dávno měl, a sice že je slabý, nemocný a narušený legendou o sobě, kterou včas nevyvrátil. Vaculík to dále komentuje slovy: „*Nakládat na slabé je hloupé i nespravedlivé. Ještě hloupější však je, jenže spravedlivé, když slabí sami na sebe vezmou víc, než míní i za cenu zdechnutí vydržet.*“¹⁵³ Ze signatářů Charty 77 se k Werichovu podpisu vyjádřil ještě např. Rudolf Battěk, který v rozhovoru pro *Lidové noviny* označil umělcův podpis za „trapný“.¹⁵⁴ Jiří Ruml pak v jednom ze svých fejetonů pouze konstatuje, jak mu sám Werich s omluvou líčil okolností svého podepsání domnělé prezenční listiny.¹⁵⁵

Toho, jaké byly ve skutečnosti příčiny a okolnosti podpisu Jana Wericha, se dnes nejspíš již nikdo nedopátrá. Jisté však je, že jeho podpis pod provoláním znamenal pro režim snad největší úlovek mezi umělci a ten pak poskytl omluvu pro sebe sama dalším signatářům, jejichž podpisy se nacházely vedle jména takového věhlasu.

---

¹⁵³ *Reflex: CS – Společenský týdeník*. leden 1991, roč. 2, č. 4, s. 5

¹⁵⁴ *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. leden 1997, roč. 10, č. 27, s. 15

¹⁵⁵ RUML, J. Anticharta. *Lidové noviny: Nezávislé noviny*. leden 1997, roč. 10, č. 27, s. 16

5. Závěr

Cílem diplomové práce bylo reflektovat náhledy na fenomén tzv. Anticharty po roce 1989 především prostřednictvím periodického tisku a vybrané memoárové literatury. V těchto zdrojích se podařilo dohledat různé pohledy a interpretace týkající se tohoto problému.

Co se týče přístupu umělců, kteří tzv. Antichartu podepsali, je nutné konstatovat, že se řada z nich dnes pokouší své jednání nějakým způsobem zastírat či bagatelizovat. Někteří tvrdí, že se domnívali, že podepisují jen prezenční listinu (Jan Werich), jiní o tzv. Antichartě hovoří jako o aktu donucení či zneužití (Karel Gott) a někteří dokonce odmítají skutečnost, že by nějaký takový dokument vůbec kdy podepsali (Helena Vondráčková, Václav Neckář, Dagmar Havlová aj.). Neochota signatářů tzv. Anticharty vůbec hovořit o tomto problému je patrná například z reakce Jiřiny Jiráskové na anketu časopisu Reflex, na kterou reagovala vulgárním osočením redaktorů. Sama svůj podpis pod tzv. Antichartou vysvětluje ve své memoárové knize, ovšem ne příliš pochopitelně. Eva Pilarová pro změnu dává najevo, že ne všichni si přeci mohli dovolit být odbojní a stateční jako např. Marta Kubišová, a proto je podle jejích slov jejich jednání zřejmě omlouvá. Za vrchol pokrytectví lze však považovat přístup Jiřího Korna k této problematice, který si, jak vyplývá z jeho rozhovoru pro magazín Lidových novin pátek, plete Chartu 77 s tzv. Antichartou.

Z výzkumu v této práci vyplývá, že jen hrstka umělců, kteří svolání podepsali, jsou ochotni za svůj čin přijmout patřičnou odpovědnost. S lítostí nad tímto aktem se vyjadřují např. Zdeněk Svěrák, Josef Vinklář či Jiří Menzel. Je alarmující, jak malá část z aktérů shromáždění uměleckých svazů je dnes ochotna se na svůj čin podívat bez pokrytectví a jakýchkoli pokusů o zastírání závažnosti aktu podepsání tzv. Anticharty.

Ze zjištěných poznatků o přístupu signatářů Charty 77 k tzv. Antichartě je zřejmé, že jejich názory se v tomto směru velmi různí. Někteří považují tzv. Antichartu doslova za mravní selhání naší kulturní „elity“ (R. Battěk, O. Bednářová, T. Hradílek), jiní ji hodnotí jako typickou donucovací akci režimu, při které byla naše kulturní scéna pouze využita (Z. Jičínský, P. Rychetský, V. Šilhán). Někteří ze signatářů Charty 77 antichartisty dokonce obhajují a vyjadřují lítost nad jejich údělem (M. Rút Křížková, V. Malý), jiní konstatují, že tzv. Anticharta Chartu 77 především zpopularizovala a tím jí vlastně pomohla (J. Ruml, T. Vrba). Ludvík Vaculík v rozhovoru pro časopis Reflex vzpomínal, že se ho tzv. Anticharta nijak zvlášť nedotkla, neboť chování umělců jako „poddaných“ moci se dalo očekávat. Václav Malý ve stejném čísle časopisu podotkl, že signatáře tzv. Anticharty za jejich čin nikdy neodsoudil, ale nad jejich jednáním pociťuje především stud. Podle Vlasty Chramostové ti, kdo podepsali tzv. Antichartu z přesvědčení, byli již dávno známí přísluhovači režimu, a proto je třeba je odlišovat. Kampaň tzv. Anticharty byla podle ní neúspěšná, ale pohřbila představy o umělecké a občanské důstojnosti.

Zjištění výše uvedených poznatků o přístupu signatářů Charty 77 k účastníkům shromáždění v Národním divadle a Divadle hudby vypovídá o tom, že ačkoli signatáři tzv. Anticharty svým podpisem oficiálně chartisty odsoudili, ne všichni na ně dnes pohlížejí se záští či opovržením. Většina z nich považuje tzv. Antichartu jako donucovací akci režimu a podle toho také nahlíží na jednání jejích signatářů.

Při zkoumání názorů na jev tzv. Anticharty v tisku obecně lze zaznamenat několik tendencí. Autoři jednotlivých článků se většinou shodují v tom, že událost tzv. Anticharty je dnes často upozadována či bagatelizována. Převládá názor, že se tak děje z důvodu odsouvání této skutečnosti do pozadí jejími samotnými aktéry, tedy signatáři tzv. Anticharty. Jejich čin je pro ně natolik těžkým břemenem, že jej ani po letech nejsou schopni unést, a proto ohledně tzv. Anticharty mlčí (Tomáš

Töpfer) či vůbec odmítají jakoukoli účast na ní (Přemek Podlaha, Jan Schmid). Na druhou stranu pro jiné signatáře tzv. Anticharty je tato skutečnost zřejmě tak nepodstatná a banální, že jí nepřikládají žádnou váhu (Karel Gott, Jiří Korn aj.). Tyto tendence signatářů tzv. Anticharty se pak přenášejí do samotné společnosti, ve které zájem o tzv. Antichartu také postupně opadá.

Neplatí to však všeobecně. V průběhu let, které uplynuly od Sametové revoluce, se řada článků v periodickém tisku kriticky věnovala této události. Jak už bylo konstatováno, redaktoři často hovoří o trendu upozadování či bagatelizování této skutečnosti, kterému bychom se měli vyhnout. Je kritizována lhostejnost, se kterou dnešní společnost pohlíží na událost tzv. Anticharty. Často je poukazováno na to, že podpis svolání znamenal úpadek morálky československé kulturní „elity“ a u občanů se tak rozplynuly představy o lidské důstojnosti. Podle některých se na shromáždění uměleckých svazů nejednalo ani o akt donucení ze strany režimu, protože každý měl na výběr, jakou cestu si zvolí, na rozdíl od signatářů Charty 77, kteří se svým podpisem přijímali i důsledky. Čin členů naší kulturní scény tak představoval legalizaci režimu, kterému tak uvolnil ruce pro potlačování jeho kritiků. Podpis pod tzv. Antichartou byl tak podle některých náhledů skutečně jen ukázkou morálního poklesku československé umělecké scény, přičemž někteří např. prohlašují, že z morálního hlediska byl podpis pod tzv. Antichartou horší než za heydrichiády, protože tam šlo o život.

Na druhou stranu se však můžeme setkat s názory, které vyjadřují politování nad údělem tehdejší československé kulturní scény, která byla využita k tomu, aby zlomila odpor v celé společnosti. Je poukazováno na to, že tehdejší vládní garnitury si byly vědomy toho, jak jsou známé tváře a elity schopny svým působením ovlivnit masy a patřičně toho využily. K těmto názorům se pak často přidávají argumenty, že je třeba dnes rozlišovat mezi těmi, co členy naší kulturní scény k podpisu nutily a těmi,

kteří jen nedokázali unést tlak ze strany režimu. Ti, co režimu sloužili již v dobách začínající „normalizace“ byli již známí pokrytci a od nich je podle některých názorů také třeba odlišovat ostatní signatáře tzv. Anticharty.

Tyto obhajující názory jsou však ojedinělé a častěji se setkáme spíše s pohledy kritickými až odsuzujícími. Paradoxem je, že s náhledy plnými porozumění a soucitu s antichartisty se setkáme nejčastěji u signatářů Charty 77. Je s podivem, že právě ti, proti kterým byla kampaň namířena, vyjadřují nejvíce pocity solidarity s těmi, kdo je veřejně odsoudili. Možná i v tomto faktu lze spatřovat morální rozměr Charty 77, který mnozí považují za důležitější než její význam politický.

Ať už se dnes tedy setkáváme s názory k události tzv. Anticharty kritickými či obhajujícími její aktéry, zůstává nezměněným faktem, že je třeba si tuto událost nadále připomínat. Na jednu stranu je logické, že s odstupem času se v tisku objevuje méně a méně informací či vzpomínkových článků na toto téma. Zároveň je to však možné vnímat jako varovné memento pro budoucnost, kdy se může stát, že událost tzv. Anticharty bude zcela zapomenuta.

Je třeba konstatovat, že vytyčeného cíle se v práci převážně podařilo dosáhnout. Pomocí odborných monografií, vzpomínkových knih ale především periodického tisku se podařilo zachytit to, jak je dnes tzv. Anticharta vnímána a interpretována. Největším problémem při psaní práce bylo oprostít se od vyjadřování vlastních moralizujících názorů. Nutno podotknout, že v některých případech byla autorka nucena sama zaujmout určitý hodnotící postoj k výroky některých antichartistů. Ve většině případů si však zachovala odstup nestranného badatele.

Událost tzv. Anticharty by dnes v žádném případě neměla být přehlížena či zlehčována. Její význam pro historickou paměť zůstává zcela zásadním, pokud chceme dobře poznat dějiny vlastního národa a poučit se z nich. Je zřejmé, že naše tehdejší kulturní scéna byla vládní

mocí využita k ovlivnění celé společnosti. To však nic nemění na faktu, že její čin představoval morální poklesek skupiny lidí, která by měla jít občanům příkladem. Právě z této skutečnosti je třeba se poučit, aby se nemohla nikdy v budoucnu již opakovat.

6. Seznam literatury

Seznam odborné literatury:

- 1) CÍSAŘOVSKÁ, B. *Charta 77 očima současníků: Po 20 letech*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1997. ISBN 80-85270-58-7
- 2) CÍSAŘOVSKÁ, B. – PREČAN, V. *Charta 77: Dokumenty 1977-1989*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-086-0
- 3) CUHRA, J. *Za svobodu a demokracii. I, Odpor proti komunistické moci*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-794-1
- 4) DEVÁTÁ, M. – SUK, J. – TŮMA, O. *Charta 77: od obhajoby lidských práv k demokratické revoluci, 1977-1989*. 1. vyd. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-090-7
- 5) FIDELIUS, P. *Řeč komunistické moci*. 1. vyd. Praha: Triáda, 1998. ISBN 80-86138-03-8
- 6) GRUNTORÁD, J. *Informace o Chartě 77: 1978-1990*. 1. vyd. Brno, Doplněk, 1998. ISBN 80-7239-006-6
- 7) HAVEL, V. *Moc bezmocných*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1990. ISBN 80-7106-005-4.
- 8) KARLÍK, V. – POKORNÁ, T. *Anticharta*. Praha: Společnost pro Revolver Revue, 2002. ISSN 1210-2881
- 9) OTÁHAL, M. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-12-8
- 10) PAŽOUT, J. *Mocným navzdory: studentské hnutí v 60. letech 20. Století*. 1. Vyd. Praha: Prostor, 2008. ISBN 978-80-7260-186-8
- 11) RATAJ, J. – HOUDA, P. *Československo v proměnách komunistického režimu*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. ISBN 978-80-245-1696-7

12) ŠIMEČKA, M. *Obnovení pořádku*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 1990. ISBN 80-7115-003-7

13) VANĚK, M. – URBÁŠEK, P. *Vítězové? Poražení?: životopisná interview. I. díl. Disent v období tzv. normalizace*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2005. ISBN 80-7260-140-7

Memoárová a životopisná literatura:

1) CINGER, F. *Smějící se slzy aneb Soukromý život Jana Wericha*. 1. vyd. Praha: Formát, 2004. ISBN 80-86718-33-6

2) GRACLÍK, M. - NEKVAPIL, V. *Jiřina Švorcová osobně: zpověď Ženy za pultem*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-404-8

3) CHRAMOSTOVÁ, V. *Vlasta Chramostová*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2011. ISBN 978-80-7239-268-1

4) JAKEŠ, M. *Dva roky generálním tajemníkem*. 1. vyd. Praha: Regulus, 1996. ISBN 80-901564-2-8.

5) KOENIGSMARK, A. *Jiřina Jirásková o sobě*. 1. vyd. Praha: Formát, 1999. ISBN 80-86155-18-8

6) REJŽEK, J. *Z mého deníčku: 1983-2003*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2005. ISBN 80-86864-30-8

7) REJŽEK, J. *Z mého deníčku. Druhá porce 2003-2009*. 1. vyd. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-452-9

Seznam tištěných periodik:

1) *Haló noviny*. Praha: Futurama, 1991-.

2) *Lidové noviny: nezávislé noviny*. Praha: Lidové noviny, 1988-. ISSN 0862-5921

- 3) *Magazín Dnes: příloha MF Dnes*. Praha: Mladá fronta, 1993-.
ISSN 1210-1168
- 4) *Mladá fronta Dnes: Plzeňské vydání*. Praha: MaFra, 2000-.
ISSN 1210-1168
- 5) *Pátek Lidových novin: páteční magazín Lidových novin*.
Praha: Lidové noviny, 1997-. ISSN 0862-5921
- 6) *Právo: nezávislé noviny*. Praha: Borgis, 1995-. ISSN 1211-
2119
- 7) *Reflex:CS - Společenský týdeník*. Praha: Grafoprint, 1990-.
ISSN 0862-6634
- 8) *Respekt*. Praha: R-Presse, 1990-. ISSN 0862-6545
- 9) *Revolver Revue*. Praha: Společnost pro Revolver Revue,
1985-. ISSN 1210-2881
- 10) *Rudé právo: ústřední orgán Komunistické strany
Československa*. Praha, 1920-1990. ISSN 0032-6569
- 11) *Svobodné slovo*. Praha, 1945-1996. ISSN 0231-732X

Elektronické zdroje:

- 1) LANDGREBE, L. *Jan Patocka*. Published by International
Phenomenological Society.
Dostupné z <<http://www.jstor.org/stable/2107183>>
- 2) URL: <<http://libpro.cts.cuni.cz/charta/>>

7. Resumé

The aim of this thesis is characteristic of the propagandistic campaign against Charter 77, especially the Anticharter (officially declared As the new creative acts in the name of socialism and peace), and in particular its reflection after 1989. The main point of this work is to capture the reflection of this campaign, especially in the press and subsequently to characterize the way the Anticharter interpreted in periodicals after 1989.

The theme of Charter 77 and the reaction against it is still a live issue that Czech public is able to put into feverish discussions. About Anticharter there are still conflicting opinions, it is still difficult subject to interpretation because it signed some artists who are still popular. The aim of my work is not to decide on the guilt or innocence of the Anticharter signatories, but to capture the importance to historical memory, which is important for dealing with the nation's own past.